

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
**МАРІУПОЛЬСЬКИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**  
**ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**  
**КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

До захисту допустити:

Завідувач кафедри

«\_\_» \_\_\_\_\_ 20\_\_ р.

**«ІДЕОЛОГІЧНО-ПРОГРАМНІ ЗАСАДИ ПРАВОРАДИКАЛЬНИХ ПАРТІЙ  
ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ (НА ПРИКЛАДІ АВСТРІЇ ТА ШВЕЙЦАРІЇ)»**

Кваліфікаційна робота здобувача вищої освіти  
другого (магістерського) рівня вищої освіти  
освітньо-професійної програми «Політологія.  
Політична аналітика та експертиза»

Чечотки Михайла Романовича

Науковий керівник: Светлакова Марія Андріївна,  
к. політ. н., доцент кафедри політології та  
міжнародних відносин

Рецензент: Фесенко М. В., д.політ.н., провідний  
науковий співробітник відділу трансатлантичних  
досліджень Державної установи «Інститут  
всесвітньої історії НАН України»

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою \_\_\_\_\_

Секретар ЕК \_\_\_\_\_

«\_\_» \_\_\_\_\_ 20\_\_ р.

## ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОРАДИКАЛЬНИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ.....	9
1.1. Підходи до визначення поняття «крайні праві партії».....	9
1.2. Стан наукової розробки проблеми, джерельна та методологічна бази дослідження.....	27
Висновки до розділу 1.....	40
РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА СТАНОВЛЕННЯ ТА ПРОГРАМНО-ІДЕОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ АВСТРІЇ.....	42
2.1. Програмні установи політичної партії «Австрійська партія свободи».....	43
2.2. Основні програмні засади та політична діяльність партії «Альянс за майбутнє Австрії».....	49
2.3. Ключові положення політичної програми «Піратської партії Австрії».....	56
Висновки до розділу 2.....	64
РОЗДІЛ 3. ПРОЯВИ ПРАВОГО РАДИКАЛІЗМУ В ПАРТІЙНИХ ПРОГРАМАХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ШВЕЙЦАРІЇ.....	66
3.1. Програмні положення «Швейцарської народної партії».....	68
3.2. «Партія Свободи Швейцарії».....	77
3.3. Особливості політичної програми партії «Швейцарські демократи».....	79
Висновки до розділу 3.....	89
ВИСНОВКИ.....	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	94

## ВСТУП

**Актуальність теми.** Праворадикальні політичні партії на теренах сучасної Європи стали невід'ємною частиною політичних систем багатьох країн. Наразі саме цей тип політичних партій відноситься до найбільш обговорюваних політичних явищ у європейській політиці, як в академічній спільноті, так і в ЗМІ. Вагомий вплив на формування та активізацію праворадикальних політичних сил зіграла імміграційна криза, глобалізація, економічна нестабільність всередині Європейського Союзу. Ці всі виклики потребують швидких, а головне ефективних відповідей та рішень від провладних традиційних політичних партій, які нічого нового запропонувати не можуть. Це є достатньо показовим для суспільства, тому праворадикальні політичні сили стали електорально привабливими. Слід зазначити, що активність праворадикальних партій та рухів відбуваються у переломні моменти суспільного розвитку.

Наприкінці 1980-х початку 1990-х рр., коли відбувалися радикальні зміни в політичних системах соціалістичних країн Європи, які поклали початок як суспільній, так і економічній трансформації. Наступним етапом активізації правих настроїв був пов'язаний зі складнощами євроінтеграції та адаптації до правил та норм ЄС. За підсумками проведеної політики євроінтеграції відбулося розчарування серед населення більшості країн Західної Європи, в яких посилювалися настрої євроскептицизму, головними виразниками якого є саме праві політичні сили.

Сучасний інтерес до правих партій, а також зростання їх активності та затребуваності у Європі визнають більшість дослідників. Процесу підйому європейського правого флангу сприяють об'єктивні явища, що супроводжують сучасний процес «європейської інтеграції», зокрема криза

загальноєвропейської ідентичності, зростання націоналізму та зниження ролі національних держав, проблеми міграції тощо.

Зростання популярності крайніх правих партій викликало інтерес серед наукової спільноти. У порівняльних дослідженнях праворадикальні партії розглядаються як гетерогенний політичний феномен, що має спільне історичне коріння і подібні риси. Серед загальних програмних установок крайніх правих політичних партій дослідники виокремлюють боротьбу проти демократичних інститутів, відстоювання нерівності як ключову цінність, засудження морального занепаду соціуму тощо.

**Об'єктом** дослідження є праворадикальні політичні партії в країнах Західної Європи.

**Предметом** дослідження є визначення ідеологічно-програмних засад праворадикальних партій Австрії та Швейцарії.

Проблематикою праворадикальних політичних партій займалася ціла плеяда зарубіжних науковців. Серед них це П. Ігнаці [72], К. Мудде [83], М. Харріс [100], Д. Белл [51], Р. Ітвелл [58], Г. Бетц [58], С. Браун [76], С. Васілопулу [66], М. Вільсен [90], М. Вільямс [93], Т. Гівенс [67], Дж. Ендрюс [54], Е. Картер [82], Г. Кітшельт [78], Ш. Хенлі [79], Дж. Лоуденс [98], Е. МакГен [73], А. Пірро [92], М. Мінкенберг [103], П. Норріс [85], М. Тоусен [89], Д. Халікіопулу [99] та ін. Політологічні праці цих науковців полягають, насамперед, у дослідженні важливих теоретичних питань в межах цієї проблематики, зокрема історії їх становлення, визначення сутності та специфіки праворадикальних політичних партій, ідеологічних засад, електоральної підтримки тощо. В роботах аналізуються основні тенденції їх розвитку в окремих країнах.

Вивченням специфіки крайніх правих в Австрії займалися такі науковці, як О. Грубер, Д. Арт, Д. Стокемер, Ф. Дункан, Б. Лямонтань, Р. Хайніш та ін. Серед вчених, що досліджували Швейцарію, слід зазначити О. Мондона, Дж. Войгелерса, П. Дейвіса, Д. Поста, Д. Стокемера, К. Фіші, Дж. Шілдза тощо.

Не звертаючи уваги на достатній ступінь наукової розробленості цієї проблематики в європейській політологічній науці, в Україні є певний дефіцит серед комплексних праць, предметом яких виступали б праворадикальні політичні партії. В вітчизняному політологічному дискурсі цією проблематикою займалася невелика кількість вчених, зокрема О. Іванов, Т. Дублікаш, А. Романюк, А. Умланд, А. Шеховцов, Т. Брус, Н. Латигіна, О. Новакова, П. Мироненко. У зв'язку з цим, праворадикальні політичні партії потребують більшої уваги з боку вітчизняних вчених, що ще раз підтверджує актуальність обраної теми.

**Метою** дослідження є з'ясування специфіки праворадикальних політичних партій Західної Європи, зокрема Австрії та Швейцарії з точки зору їх ідеології, визначення програмних засад та електоральної привабливості. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань:

- проаналізувати понятійно-категоріальний апарат, який використовується для визначення праворадикальних партій;
- виокремити головні етапи становлення праворадикальних політичних сил в Австрії та Швейцарії;
- з'ясувати специфіку ідеології крайніх правих політичних партій;
- визначити ключові засади політичних програм австрійських та швейцарських політичних партій;
- визначити основні причини зростання електорального успіху праворадикальних політичних партій у відповідних країнах.

**Джерельну базу** дослідження умовно можна розподілити на декілька груп.

Перша група об'єднала правові документи, які визначити основні засади функціонування партійної системи Австрії та Швейцарії. Серед них Конституція Австрії [43], «Закон про політичні партії» [79], «Федеральний закон про діяльність парламентських груп та виборчих партій» [79], «Федеральний закон про діяльність політичних партій» [85]. Надалі було

розглянуто правові документи, за якими функціонують політичні партії в Швейцарії, зокрема це «Союзна Конституція Швейцарської Конфедерації» [34], «Федеральний закон о політичних правах» [61], народна ініціатива «За прозорість в області фінансування політичних партій та рухів» [44].

Другу групу складають програмні документи політичних партій, які були висвітлено в кваліфікаційній роботі, а саме «Австрійської партії свободи» [68], «Альянс за майбутнє Австрії» [95], «Піратська партія Австрії» [67], «Швейцарської народної партії» [80], «Партія Свободи Швейцарії» [89], «Швейцарські демократи» [79].

У третю групу ми виокремили статистичні дані, що були опубліковані на сайті Євробарометр (це данні про соціально-економічний розвиток країн-членів Євросоюзу, котрі характеризують вплив кризи 2008 р.). Окрім цього нами були використані статистичні данні, які опубліковані на сайті Євросоюзу з питань міграційної політики ЄС, а також матеріали дослідницького центру міжнародного та європейського права з надання притулку та прав іноземців.

Отже, проведений огляд значної кількості різноманітних документів та різнопланових джерел свідчить, що характер джерелознавчої бази дослідження є цілком достатнім та дозволяє в повній мірі висвітлити проблематику кваліфікаційної роботи.

**Методологічна база дослідження.** При написанні кваліфікаційної роботи було використано цілу низку загальнонаукових методів. За допомогою системного методу ми охарактеризували сутність праворадикальних політичних сил та визначили їх роль та місце в політичних системах європейських країн. Структурно-функціональний метод було використано при аналізі ідеології крайніх правих політичних партій. Історичний метод дав змогу проаналізувати процес становлення праворадикальних політичних партій та виокремити етапи їх еволюції. Використовуючи статистичний метод ми дослідили рівень підтримки електорату цієї групи партій в Австрії та Швейцарії. Метод контент-

аналізу став за основу вивчення програмних документів праворадикальних партій.

**Практичне значення.** Кваліфікаційна робота може стати базою для подальших політичних дискусій щодо сутності та специфіки праворадикальних політичних партій, що функціонують у європейських країнах, зокрема і в Україні.

Окрім цього отримані результати кваліфікаційної роботи можуть бути використанні при розробці програм навчальних дисциплін та методичних рекомендацій до практичних занять для здобувачів спеціальностей «Політологія» та «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Досліджений матеріал може бути використано при підготовці здобувачами до семінарських занять з таких дисциплін як «Історія та теорія політичних партій», «Виборчі системи країн світу», «Міжнародна та європейська безпека», «Політологія», «Роль ЄС в сучасному світі». Результати роботи також можливо використовувати для публікацій у збірниках студентських наукових конференцій.

**Апробація результатів.** За результатами кваліфікаційної роботи було опубліковано тези доповідей на наукових конференціях:

1. Чечотка М.Р. Становлення партійної системи Швейцарської конфедерації // Дебют: Збірник тез доповідей студентів історичного факультету МДУ за результатами участі у Декаді студентської науки 2021 / За заг. ред. к.політ.н., проф. М.В. Трофименко, д.е.н., проф. О.В. Булатової. – Маріуполь, 2021. – С. 152-155.

2. Чечотка М.Р., Светлакова М.А. Історія становлення політичної партії «Швейцарські демократи» // Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу : збірник матеріалів XI Всеукраїнської науково-практичної Інтернетконференції (28 травня 2021 р.) / Під заг. ред. М. В. Трофименка. — Маріуполь : МДУ, 2021. — С. 163-167.

**Структура кваліфікаційної роботи.** Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 93 сторінок, список використаної літератури містить 105 найменувань на 10 сторінках.



## РОЗДІЛ 1.

### ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОРАДИКАЛЬНИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Після закінчення Другої світової війни феномен появи та популярності крайніх правих політичних партій викликав цілу хвилю наукових досліджень та суперечок, що були присвячені різним аспектам історії їх становлення та сучасного стану. Значну увагу науковців привертало причини виникнення, ідеологічна складова, електоральні успіхи, специфіка еволюції конкретної правої політичної партії в відповідній країні. Втім, незважаючи на наявність достатньої кількості праць, що аналізували дану групу політичних партій, серед зарубіжних вчених досі немає єдиної думки щодо визначення цього поняття. Аналогічна ситуація склалася і в українському науковому середовищі, де також застосовується велика кількість термінів для характеристики цих партій. У зв'язку з цим, при їх вивченні необхідно звернутися до висвітлення основних підходів до термінології.

#### **1.1. Підходи до визначення поняття «крайні праві партії».**

У перших працях, що були присвячені праворадикальним політичним партіям, доволі часто зустрічався термін «неофашистські». Популярність саме такого визначення можна пояснити специфікою історичної еволюції даних політичних сил. Оскільки перші політичні об'єднання такого характеру беруть свій початок саме з ідеології і практики фашизму та нацизму.

Після того, як закінчилася Друга світова війна у майже у всіх країнах Західної Європи залишилась значна кількість прибічників фашистської ідеології. Втім, вони негативно відгукувалися про дії А. Гітлера і Б. Муссоліні, особливо про ті методи, які вони використовували

задля втілення фашистського політичного курсу в життя. Водночас експерти стверджували, що цих диктаторів не можна повноцінно асоціювати з фашизмом у чистому вигляді, оскільки вони дистанціювалися від базових ідейно-ціннісних засад, на яких ідеологія створювалася. Для того, щоб досягти прагматичної мети ці цінності ігнорувались або були заборонені взагалі. Водночас політичні організації, які стали виникати після закінчення Другої світової війни, ставили за мету повернутись до істинного фашизму, в основі якого була б закладена ідея могутньої держави, що керується суто власними інтересами та прагне забезпечити захист свого народу [87].

Ці погляди згодом були закладені як фундамент при появі перших крайніх правих політичних партій. Цей факт надав підстави характеризувати ці політичні партії як неофашистські, а також введення даного терміну до політологічного дискурсу. Таке визначення їм надавали навіть без заглиблення в ідеологічну специфіку. Це зустрічається як в працях науковців, так і у висловлюваннях політичної еліти та посадових осіб.

Представник Комісії Організації Об'єднаних Націй з питань прав людини Моріс Глела-Ахаханзо, стверджував, що «неофашизм та неонацизм отримують підтримку в багатьох країнах, зокрема в Європі. Це можна побачити в електоральних успіхах нових політичних партій правого спрямування, що пропагують тиск на етнічні, національні та релігійні меншини, ксенофобію, а також відстоюють расову та етнічну чистоту держав, де вони функціонують» [73].

Така застаріла характеристика крайніх правих політичних партій в бік фашизму почала втрачати свою актуальність. Дані політичні рухи пройшли довгу еволюцію у післявоєнний період і трансформувалися в організації кардинально іншого типу. Сьогодні серед вчених існує думка, що треба виокремлювати ці політичні партії, зокрема саме неофашистські об'єднання (рухи, товариства та політичні партії). Зокрема, Ганс-Георг

Бетц акцентував увагу на тому, що головною відмінністю між ними є те, що неофашистські організації можуть використовувати насильницькі методи для просування своїх ідей і досягнення цілі. Неофашисти можуть порушувати закон, також використовувати залякування. Цікавим фактом є те, що крайні праві політичні партії, хоча і використовують у своїй діяльності радикальні елементи, вони, все одно залишаються політичними партіями і хочуть вести свою діяльність за допомогою легальних інструментів та в демократичних рамках. Основна мета це отримання підтримки від електорату та перемога на виборах, а ці моменти вимагають легітимності [66].

Схожу позицію у своїх працях висловлював західний вчений Роджер Ітвелл. Тезою його твердження, є те, що політичні партії, в першу чергу, ставлять за мету прихід до влади. Це змушує їх постійно конкурувати за виборців з іншими політичними силами. У цій конкуренції важливу та визначальну роль відіграють ті цінності та принципи, які вони відстоюють. Тому їм потрібно чітко показувати свою ідеологічну складову. Це може проявлятися за допомогою використання відповідних термінів у назвах (наприклад, Християнсько-демократичний союз, Консервативна партія і тощо) або присутність конкретних ідеологічних настанов у політичних програмах та передвиборчих документах.

Таким чином, Р. Ітвелл наголошує на тому, що майже у будь-якій країні Європи існують певні політичні партії та рухи, які позиціонують себе як неофашистські. Це підкреслюється їх історичним зв'язками з фашизмом, вони намагаються показати це у своїй назві, документах або при контактах з громадськістю, використовують символіку, що притаманна фашизму, і навіть елементи одягу. Водночас подібні політичні партії та рухи слід характеризувати як неофашистські, але саме для крайніх правих партій таке визначення буде не правильне [33].

В свою чергу, праві партії майже не ототожнюють себе з «неофашистськими», а навпаки, максимально намагаються віддалятися від будь-яких асоціацій з фашизмом. На сьогодні цей термін можна зустріти часто при характеристиці цих партій їх противниками, які роблять це з метою створення негативного іміджу та посилення критики в бік перших, але це не є вагомою підставою для включення їх до групи неофашистів. Отже, за твердженням Р. Ітвелла, застосування саме такого визначення до крайніх правих політичних партій є цілком не завершеним [6].

Ще одним поняттям, яке було популярним на початку дослідження крайніх правих політичних партій став прикметник «нові». На думку вчених, у цьому був певний сенс, тому що ці партії насправді вносили досить радикальні зміни у партійні системи країн Західної Європи, які після Другої світової війни досить важко почали ставати на шлях оновлення та розвитку [16].

Активізація право-радикальних та екологічних політичних партій призвели до трансформації партійно-політичних систем відповідних країн, оскільки вони перетворилися з не значних та маргінальних учасників політичного процесу на впливових гравців. Оскільки дані політичні об'єднання за час свого існування, отримали досвід в роботі як представницьких, так і виконавчих органах влади [75]. Тому, це є достатніми підставами, задля того, щоб вважати їх повноцінною складовою партійно-політичних систем.

Недоліком визначення поняття «новий» для характеристики будь-якого процесу чи явища, є такий нюанс, що справді новими вони можуть залишатися тільки обмежений період часу, до того поки не з'являться наступні інновації. Наприклад, перші кроки сьогодні до пониження

маргіналізації роблять «піратські» партії, які виступають за зміну концепцій щодо захисту інтелектуальної власності. Нарощування їхнього потенціалу заслуговує окремих досліджень. Втім, можна допустити, що вони зможуть посісти на окремій ланці в партійно-політичних системах відповідних країн, внести певні модифікації до них, і тоді вони дійсно заслуговуватимуть на визначення «нові», в той час як крайні праві можуть стати «традиційними» або «мейнстрімовими» [98]. Подібним прикладом можна виділити і так звані феміністичні партії, що розповсюджені здебільшого в скандинавських країнах, де рівень їх підтримки активно зростає.

До групи «нових» політичних партій слід відносити не тільки крайні праві, а ще і інші партії, що з'явилися на політичній арені після закінчення Другої світової війни. Такі партії поступово охопили партійно-політичний спектр більшості демократичних країн Західної Європи. Насамперед до них слід віднести екологічні політичні сили. По-перше, вони отримали більші успіхи на політичному полі, ніж крайні праві ще на початку свого становлення і досить швидко проникли до партійно-політичної хвилі. Це повернуло їх у більш традиційну сторону порівняно з крайніми правими. По-друге, дані політичні сили також з'явилися та активно почали вести свою діяльність у післявоєнний період, тому що їх ідеологія є відносно новою, і це породжує певні протиріччя в разі пристосування поняття «нові» до однієї з вищезазначених груп [11].

Вагомим аргументом на користь поняття «нові» є те, що це визначення успішно може поєднуватися з характеристикою конкретної ідеології. Тобто так званих «нових лівих» досить багато (це більшість піратських, феміністичних, екологічних партій які є саме лівими), але

партій нового типу, що з'явилися у правому ідеологічному спектрі, крім саме крайніх правих, більше не існує. Водночас слід зазначити, що висловлювання «нові праві» чітко асоціюється з культурним рухом з назвою (Nouvelle Droite), що почав розвиватися у Франції в 70-х рр. ХХ ст. [23]. У цьому культурному мейнстрімі були задіяні діячі науки та мистецтва, аналітичні установи, книговидавництва, що виступали проти домінуючої на той час ідеології споживацтва і накопичення матеріальних цінностей, взамін, висуваючи вперед ідеали постматеріалізму. Ця культурна ініціатива була і залишається достатньо відомою, і навіть може призвести до неабиякої плутанини в разі використання цього терміну для визначення крайніх правих політичних партій.

Така доволі однозначна позиція присутня і у науковому політологічному дискурсі. У політичній термінології поняття «нові праві» вперше почали використовувати для визначення правих (консервативних) партій, що у другій половині ХХ ст. закінчили оновлення свого ідеологічного та організаційного аспектів. Це були традиційні партії правого спектру, які намагалися пристосувати свої ціннісні норми та внутрішньопартійну структуру до сучасних реалій, втім, з огляду на їх соціальну базу та проблем, що вони підіймали, вони залишились майже незмінними. Наприклад, новими правими у Сполучених Штатах Америки називали фахівців, що працювали в адміністрації президента Дж. Буша та впроваджували ключові принципи рейганізму [45].

Виходячи з вищезазначеного, поняття «нові» мало дає корисної теоретичної та практичної інформації, коли як термін «нові праві», дійсно може призвести до непорозуміння того, а яких саме організаціях йдеться мова. Таким чином, використання вищезазначених понять може бути не

досить доречним у певному контексті. Тому як, певні протиріччя викликають і той факт, що ці політичні партії відносять до групи правих політичних сил.

Аргументом проти цього є теза про те, що ці партії відстоюють ідеали загального добробуту та соціальної держави, а ці аспекти є більш притаманними для лівих і лівоцентристських політичних сил. Водночас, це є доказом того, що це може мати місце лише у випадку класичних ідеологій. Втім, на сьогоднішній день необхідно враховувати природній еволюційний процес, який також може призвести до певних змін [75].

Слід зазначити, що в останні десятиліття можна спостерігати певний союз правих та лівих ідей, який проявився в акцентуванні проблем саме на соціальній справедливості в політичних програмах обох напрямків політичних партій. Сьогодні необхідність соціального захисту громадянина є важливим інструментом гарантування його безпеки та можливостей для розвитку, на цьому акцентують увагу дві впливові європейські партійні сім'ї – християнські демократи та соціал-демократи. У зв'язку з цим, є досить сумнівно виключати ці партії з групи правих політичних сил [17].

Слід зазначити той факт, що у крайніх правих існує важлива ідеологічна характеристика, і це дає змогу відносити їх саме до правого ідеологічного спектру. Головною тезою для правоорієнтованих партій є поняття народу як спільноти, яка повинна бути єдиною та цілісною. На думку партій правого спрямування головним призначенням держави повинно бути забезпечення інтересів громадян у всіх сферах суспільного життя, захист та підтримка конкурентоспроможності [9]. Це і пояснюється специфікою поглядів крайніх правих на соціальну політику в державі.

Праві партії виступають за те, що соціальна нерівність має місто бути в суспільстві, оскільки вона є природнім явищем на відміну від штучно створеної рівності.

Водночас важливими для них є і особисті досягнення, а також належність до свого народу. Праві партії апелюють тезами до своїх громадян про те, що їх країна повинна отримувати максимальний доступ до всіх благ, що існують у сучасній державі. Всі інші (у тому числі іноземці) не повинні мати цього права і отримувати будь-які соціальні пільги [69]. Отже, у поданому контексті соціальна політика виступає механізмом захисту «своїх» від «чужих» для укріплення національної держави та своєї ідентичності. Це ще раз підтверджує їх спрямованість у правий бік.

Одним зі термінів, що залишається актуальним протягом усієї історії існування правих політичних партій є характеристика їх як «антиіммігрантські». Частіше за все його можна зустріти у засобах масової інформації, втім, він також присутній і в науковій літературі. Особливої популярності антиіммігрантський напрям здобув у період, коли партії цього напрямку отримали перші електоральні успіхи. Після Другої світової війни його застосування базується на тому, що стабільність партійних систем в країнах Європи зуміли порушити тільки ті політичні партії, які концентрували свою діяльність навколо важливих та буденних для електорату проблем, що на той час були відсутні у публічному дискурсі [32]. Саме такими були партії екологічного спрямування, а по аналогії з ними розглядали і праворадикальні партії, які вважали, що імміграція це негативне явище, яке впливає на всі сфери суспільного життя.



У переважній більшості партійних та передвиборчих програм крайніх правих політичних партій саме проблема імміграції є одним із центральних питань. Тому мінімізація рівня імміграції, на думку експертів, є важливою передумовою подолання багатьох суспільних проблем серед яких: безробіття, злочинність, незбалансованість державного бюджету тощо.

Слід зазначити, що група західних вчених, що ґрунтовно досліджували цю групу політичних партій, не зовсім погоджуються з переліком усіх питань, що розглядаються ними, виключно до імміграції, роблячи акцент, що ця тема є центральною, але далеко не єдиною [57]. Зважаючи на це в ідеології праворадикальних партій можна знайти цілий перелік тем, які не пов'язані з суто з імміграцією, наприклад, пряма демократія.

Вагомим аргументом щодо не влучного використання цього поняття є те, що до групи праворадикальних політичних партій можуть відноситися не лише західноєвропейські, але й східноєвропейські політичні сили. Ці політичні угруповання більше зосереджені на сприйнятті етнічних меншин як ворогів, а імміграцію не ставлять окремою проблематикою зовсім [72]. Водночас електоральна підтримка праворадикальних сил на території усієї Європи може не співвідноситися саме з імміграцією в конкретній країні. Наприклад, втрата електоральної підтримки праворадикалами після їх агресивної антиімміграційної риторики [19]. Слід зазначити, що такі партії можуть отримати перевагу в тих регіонах, де питання іммігрантів розглядається не досить гостро. Наприклад, у першій половині 80-х рр. партія Національний фронт здійснила свій електоральний успіх, саме в той час, коли у Франції рівень

імміграції був порівняно низьким [48]. Враховуючи це, поняття «антиіммігрантські», не може вживатись в засобах масової інформації, а також наукових джерелах, втім в науковій літературі досить часто це поняття застосовується тільки з метою стилістики, як приклад, в якості синоніму.

Слід зазначити, що для позначення вищезазначеної групи політичних партій частіше за все використовують термін «популістські». Зазвичай його застосовують у тандемі з такими характеристиками як: «популістські праві партії» або «праві популістські партії». Доволі розповсюдженим засобом є його використання в тандемі з прикметником «радикальні» [57].

Слід виокремити наукові твердження та аргументи вченого з Данії Каса Мудде. У своїх працях він відзначає саме термін «популістські радикальні праві партії». На думку вченого, крайні праві партії базують свою ідеологію на трьох складових, а саме на авторитаризмі, популізмі та нативізмі. Слід зазначити, що популізм у контексті правого радикалізму не може визначатися як окремий тип політичного стилю, оскільки він характеризує певний набір принципів. Відповідно цих принципів суспільство розподіляється на дві протилежні групи – «простий народ» та бюрократія. На думку К. Мудде, якщо ці партії називають себе «популістськими», то тим самим вони визнають свою належність до громадян та готовність відстоювати природні громадянські права [23].

Схожої думки дотримується і ще один науковець, який досліджував праворадикальні політичні сили - Роджер Ітвелл. Він вважав, що значну роль, яка краще за все підкреслює цінності і ідеї цих політичних сил, відіграє самовизначення партій, яку, на думку вченого, хочуть зробити

максимально зрозумілою для виборців. Оскільки праворадикальні сили, як зазначалося вище, є прихильниками вживання поняття «популістські», то він має право на існування у політичному дискурсі. Водночас, відокремлюючи себе до такого типу, політичні партії повинні розуміти, що з ним можуть бути пов'язані як негативні асоціації виборців, так і позитивні. Втім, вони свідомо ризикують, беруть на себе готовність брати участь у дискусіях, щоб пояснювати ці аспекти, тому що вважають, що «популіст» це не пуста демагогія з порожніми обіцянками, а близькість до народу, яку вони показують як свою основну перевагу у порівнянні з останнім часом доволі мало. Таке тлумачення надає їм перевагу щодо своїх конкурентів, які можуть використовувати поняття «популізм» у негативному висвітленні [11].

Слід зазначити, що окрема група науковців виступає проти використання цього терміну для позначення праворадикальних політичних партій. На їхню думку, трактування поняття «популізм», є усталеним, як з погляду політичної науки, так і в контексті суспільного дискурсу. Втім, незважаючи на спроби праворадикалів замінити його тлумачення на свою користь, для більшості електорату та політичних експертів, популізм буде відзначитися, перш за все, як політичний стиль (який проявляється у якості негативних висловлювань проти традиційних політиків щодо надання ними порожніх обіцянок громадянам, існуючої політичної системи тощо). Невдоволення специфікою внутрішньої організаційної структури політичної системи (високий рівень централізованості, ієрархічність, орієнтація на сильного лідера, бюрократизм тощо) [30].

Поняття партій з антиіммігрантською риторикою було спочатку досліджено у більш ранніх наукових публікаціях, а термін «популістські» –

з'явився дещо пізніше. На сьогодні основний науковий диспут ведеться щодо смислового навантаження цих двох понять, а саме «радикальні» та «крайні» [38].

Перший підхід полягає в ототожненні вищезазначених понять та тлумаченні і їх як синонімів. Такий підхід притаманний вітчизняним вченим, втім подібні думки можна зустріти також і в зарубіжних наукових працях. Таким чином, обидва поняття мають схожий зміст і чітко позначають їх ідеологічний напрямок, а також роль і місце цієї групи партій в партійно-політичному спектрі конкретної країни.

Слід зазначити, що найпоширенішим є підхід, у якому надається перевага лише одному з цих двох термінів. Зокрема, дослідники П. Норріс та К. Мудде детально аналізують використання поняття «радикальні праві» у науковому дискурсі. Враховуючи вищезазначене, для характеристики даної групи політичних партій К. Мудде використовував термінологію «популістські» та «праві», прив'язуючи до них термін «радикальні» [83]. Отже, на думку дослідника, для позначення даної групи політичних партій, оптимальним є поняття «популістські радикальні праві», яке якнайкраще їх характеризує.

Водночас, К. Мудде виступає противником визначення «крайні» і називає його релятивістським, тому що в одних політичних системах їх характеристики можуть виглядати крайніми, а в інших можуть вважатися як традиційні. Втім, на думку вченого, поняття «радикальні» акцентує увагу, що ці політичні сили жорстко, і навіть радикально критикують деякі складові демократичного ладу [83]. Втім, не заперечують демократію, оскільки згодні з тим, що на сьогодні, демократичний політичний режим є кращим, хоча і потребує певного вдосконалення. Схожі ідеї ліберальної

демократії, такі як конституційний захист громадян, плюралізм, ці політичні партії не сприймають, але наголошують на підтримці національного суверенітету та національної держави.

Схожої позиції дотримується дослідниця Піппа Норріс. Вчена акцентує увагу на тому, що категорія радикальні партії потребують певного вивчення. У науковий дискурс термін «радикальні» був введений вченим Даніелем Беллом. Дослідник присвятив цілу працю цьому напрямку під назвою «Нові американські праві», яка побачила світ у 1963 р. В подальшому, як стверджує П. Норріс, саме Д. Белл і поклав початок цій термінологічній дискусії, оскільки обрав це поняття для позначення нового типу політичних партій, котрі досить критично ставляться до політичної системи та політичної еліти. Водночас ці політичні сили не мають реальних інструментів, що могли б потенційно внести розлади до стабільного існування суспільства (наприклад, тероризм). Вони навпаки, функціонують в межах стандартних правил гри, зокрема беруть участь у виборах та у разі здобуття перемоги посідають певні політичні посади у відповідних установах [85].

П. Норріс дану групу політичних партій, хоч і називає радикальними, але ототожнює їх від крайніх політичних партій та організацій. Єдина їх схожість полягає у тому, що за своїм характером вони мають антисистемне спрямування. Втім, перші все ж таки схильні виражати свій протест через нелегальні інструменти і методи, навіть за допомогою насильства [85]. Яскравим прикладом таких організацій можуть виступати неонацистські рухи в Європі, що здійснюють напади на місця

проживання іммігрантів, Куклусклан або інші американські рухи «за життя» тощо. Втім, якщо інтерпретувати ці ідеї в європейському контексті, П. Норріс зазначає: якщо брати по аналогії з американським дискурсом, то саме до «крайніх» слід відносити такі партії та організації, які використовують силу як інструмент досягнення своєї цілі, а новостворені політичні партії правого спрямування слід називати все ж таки «радикальними» [45].

Подібного підходу дотримується ще ціла низка видатних і впливових вчених. Втім, певна частина дослідників має і протилежну думку, згідно з якою поняття «крайні» є більш прийнятним для характеристики політичних партій цієї групи.

Вчений Р. Ітвелл також аналізує еволюцію вищезазначених термінів як передумову для визначення їх розуміння на сучасному етапі. Вчений приходить до висновку, що визначення терміну «радикальні праві» з'явилося в політологічній думці після закінчення Другої світової війни. За великий проміжок часу більшість традиційних консервативних політичних партій та рухів пройшли період свого організаційного та ідеологічного відновлення, і це дозволило їм пристосувати свій політичний курс до конкретних часових реалій [58]. Слід зазначити, що через певні історичні події дещо змінилося їх ставлення до змін у житті суспільства від яскраво негативного до більш нейтрального та еволюційного. Одним із напрямків політичних об'єднань стало дотримання реформ, що працюють на благо суспільства, проте процес їх входження в систему повинен бути максимально поступовим та повільним.

Незважаючи на це, існувала і інша група так званих реакційних правих, які виступали проти впровадження суспільних змін, оскільки

дотримувалися позиції, що політичний устрій, який був сформований протягом тривалого часу не повинен підлягати радикальним змінам, тим паче на базі якихось нових тенденцій, які можуть бути і короткостроковими. З цього часу вчені і почали їх називати «радикальними правими» [7].

Коли поняття «радикальні праві» набуло більшої популярності, його визначення пройшло певну модифікацію. До процесу його модифікації мав безпосереднє відношення вчений Д. Белл. Водночас в американській політичній науці до радикальних правих дослідники відносили представників двох підгруп. Зокрема, тих, що виступали за використання демократичних інструментів ведення своєї політичної діяльності, і тих, що відверто або приховано використовували насильницькі засоби [51].

Градація між даними політичними групами була більш приманна для європейської політичної думки, а саме це чітко було визначено в Німеччині, в країні, де до радикальних відносили антисистемні легітимні політичні партії. В той час, як до крайніх відносили тих, хто вважав, що система не підлягає змінам, а тому їм необхідно приймати відповідні норми, правила та рішення [7].

Таким чином, дослідники вважали, що крайні політичні партії є відмінними від традиційних правих, ніж радикальні. Тому зрозумілою виглядає наступна логічна схема: традиційні (праві) – радикальні (праві) – крайні (праві).

Слід зазначити, що на перший погляд, логічна схема демонструє деякий недолік призначення поняття «крайні», яке є достатньо близьким до категорії «екстремістські» (наприклад, «extreme» - крайній, «extremist» -

екстремістський), і тому цей напрям задалегідь буде асоціюватися з насильством. Водночас незважаючи на екстремістську складову, вчений Р. Ітвелл, зазначає, що саме цей термін найкраще характеризує справжню сутність нового типу політичних партій, які дійсно є антисистемними. Вони виступають проти окремих демократичних принципів і можуть застосовувати силові методи або самостійно, або через схожі за ідеологією організації [58].

Проблематику праворадикальних політичних партій досліджував ще один відомий вчений П'єро Ігнаці, який у своїх думках також апелював до Д. Белла. Науковець стверджував, що Д. Белл розробив дуже однотипні асоціації з визначенням терміну «радикальні праві», пов'язуючи це з новоствореними американськими партіями, які виникали у певний історичний період та відстоювали досить специфічні для усталеного політичного ладу США питання (наприклад, права афроамериканців і проблеми сегрегації). Таким чином, для європейського наукового дискурсу таке поняття є далеким і це виступає важливим підспілям проти його використання [72].

Водночас, думки П. Ігнаці розходяться з Р. Ітвеллом стосовно тлумачення відмінностей між категоріями «радикальні» та «крайні». Як зазначає П. Ігнаці праві політичні партії, які виступають проти традиційної системи та схильні до застосування насильства, будуть скоріш за все позначатися як «радикальні». Отже, це поняття викликає певні асоціації з тероризмом та іншими негативними явищами. На противагу цьому перевагою поняття «крайні», є його однозначне влучення в ідеологічний спектр сучасності як категорія нових політичних партій. Проповідуючи праві ідеї, вони перебувають саме «скраю», тим самим критикуючи багато



принципів та складових існуючої політичної системи конкретної країни [18].

Аналізуючи український науковий дискурс, слід відзначити, що ця проблематика є не достатньо розглянутою, про що свідчить не багато фундаментальних публікацій. У зв'язку з цим, відсутні комплексні підходи до визначення термінології праворадикальних партій, втім можна досліджувати лише окремі випадки використання цього поняття окремими вченими.

Більш системно та повно ця тематика представлена у працях А. Шеховцова. По аналогії західних вчених, дослідник розглядає близькість вживання таких категорій як «праворадикальні», «правоекстремістські», «неофашистські» та «правопопулістські». Вчений доходить до висновку, що їх не потрібно вважати синонімічними, тому що вони можуть характеризувати різні процеси та явища. За тлумаченням А. Шеховцова, неофашистські партії пропагують ідеї та цінності класичних фашистських партій воєнного та міжвоєнного періоду. В свою чергу поняття правопопулістські партії є більш широким і не може детально охарактеризувати всю ідеологічну сутність цієї категорії політичних партій, тому дослідник вважає оптимальним варіантом використовувати поняття праворадикальні партії замість правопопулістських [33].

В свою чергу, більшість українських вчених (включаючи і А. Шеховцова) та засоби масової інформації здебільшого вживають найбільш поширені терміни такі як «праворадикальні» (або «радикальні праві») та «крайні праві», що є взаємозамінними, при цьому не розділяючи їх. Водночас глибокий аналіз частоти використання кожного з

вищезазначених понять та контексту, в якому вони використовуються, могли б стати предметом окремого наукового дослідження.

Проаналізувавши низку наукових та медійних публікацій з даної проблематики слід відзначити, що перевага надається терміну «крайні праві». Саме це поняття буде превалювати і в нашому дослідженні, оскільки, прикметник «радикальний» в українській мові має чітку асоціацію з лівою частиною ідеологічного спектру. Як приклад, на початку ХХ ст., за ініціативи Івана Франка була утворена політична партія, яка обрала назву – «Українська радикальна партія». У сучасних умовах існуюча партія з такою назвою також відстоює, здебільшого, лівоцентристські погляди. В свою чергу, для характеристики таких політичних партій як «Свобода», «УНА-УНСО», «Конгрес українських націоналістів» та інших, поняття «радикальний» використовується досить рідко і їх відносять до «екстремістських» або «крайніх». Таким чином, термін «крайні праві» не містить негативних асоціацій (на противагу поняттю «радикальні») і дозволяє чітко продемонструвати розміщення цієї групи політичних партій на ідеологічному спектрі [46].

Таким чином, праворадикальні політичні партії мали місце в дослідженнях цілої низки зарубіжних вчених, а саме П. Ігнаці, Р. Ітвелла, К. Мудде, Г. Кітшельта, П. Норріса, Е. МакГена, Г.-Дж. Бетца, М. Вільямса тощо. Всі науковці аналізували основні теоретико-методологічні питання в рамках цієї проблематики, зокрема термінологічне визначення даної групи партій, причини зростання їх електоральної підтримки, специфіку ідеології, етапи становлення та еволюцію тощо. Окрім них, є інша група досліджень, які стосувалися конкретних країн чи політичних партій, що дозволяють більш глибоко зрозуміти особливості функціонування

праворадикальних політичних партій в тій чи іншій державі. В українській науковій думці дослідження праворадикальних партій ще перебуває в початковому стані, тому цей факт підкреслює актуальність вивчення даної проблематики у вітчизняній політичній науці.

## **1.2. Стан наукової розробки проблеми, джерельна та методологічна бази дослідження.**

Після Другої світової війни проблематика праворадикальних політичних партій активно увійшла в західноєвропейський науковий дискурс. Історично наукові дослідження з даного питання перекликаються з походженням та еволюцією саме партій крайньо-правого спектру, що в різні часи переживали періоди зростання та занепаду. Електоральна підтримка та представництво вищезазначених політичних сил в державних органах влади різного рівня постійно змушувало дослідників щоразу звертати увагу на причини появи та подальші наслідки цього феномену. У зв'язку з цим, у 80-х рр. ХХ ст. активізувався початок другого етапу еволюції крайніх правих політичних партій, що відзначився поступовим посіданням у партійно-політичних системах західноєвропейських держав, а також закінченням їх маргіналізації [101]. Ці факти викликали нову хвилю публікацій, дискусій та протиріч серед наукової спільноти, які активно тривають і на теперішній час.

Міграційна криза в Європі, яка розпочалась в 2014 р., зумовила різку радикалізацію електоральних переваг та посприяла збільшенню підтримки право радикальних партій, що спонукало науковців продовжувати їх досліджувати.

Серед дослідників, які вивчали дану проблематику, найбільш вагомими слід вважати низку публікацій, що з'явилися наприкінці 90-х рр.

XX ст. та на початку 2000-х рр. Про це свідчили їх часті цитування у монографіях та статтях, актуальність яких не зменшувалася. Незважаючи на те, що деякі праці частково втрачали у частині, що стосувалася конкретних політичних партій та країн, все ж таки теоретичні напрацювання, такими науковцями як Г. Бетц, Р. Ітвелл, П. Ігнаці, Г. Кітшельт, К. Мудде, П. Норріс, і на сьогодні слугують фундаментом для нових наукових розробок і публікацій. Водночас є і інша група дослідників, які присвятили свої напрацювання правим та праворадикальним партіям.

Праця «Нові американські праві» Даніеля Белла, що вийшла у 1955 р. і згодом була доповнена та розширена у низці перевидань під назвою «Радикальні праві», вважається класичною працею в рамках цієї проблематики. На погляди Д. Белла посилаються прихильники різних підходів щодо використання альтернативного терміну для позначення саме цієї групи політичних партій [51].

Наступна праця, в якій комплексно досліджено феномен праворадикальних партій є «Популістські радикальні праві партії в Європі» К. Мудде, що побачила світ у 2007 році. Робота є фундаментальним та всебічним дослідженням цієї групи політичних партій. Праця вченого має певні відмінності від більшості інших досліджень тим, що науковець майже не використовує метод «case study», а залишається в рамках теоретичного аналізу, тобто наводить конкретні приклади партій або країн лише для ілюстрації висловлених ним припущень [83]. Незважаючи на підвищення популярності досліджень з цієї проблематики, К. Мудде розпочинає свою працю з характеристики того, що, у цій сфері і досі триває повний термінологічний безлад. Він

чітко говорить про те, що навіть на стадії обрання єдиного поняття для позначення цих політичних сил між вченими немає одностайності, і це звісно ускладнює ведення наукових дискусій щодо формулювання нових гіпотез та висновків. Таким чином, це не єдина проблема, яку необхідно вирішити, для того щоб розвиток цієї проблематики відбувався належним чином і усі вагомні праці та дослідження були включені до наукового дискурсу. Крім досягнення згоди щодо терміну, науковці мають, також, прийти до спільного рішення стосовно того, які політичні партії можуть приналежати до цієї групи.

Майже у кожній великій за обсягом та широкій за предметом дослідження праці можна знайти авторський перелік крайніх правих політичних партій і ці списки можуть сильно відрізнятись. Щоб вирішити цю проблему К. Мудде, по-перше, виокремлює вже існуючі підходи до класифікації цих політичних сил. Перший підхід базується на позиції вченого Людвіга Вітгенштайна про критерій «схожості всередині сім'ї політичних партій». Мається на увазі, що при їх типологізації вихідною тезою буде ідея про те, що члени будь-якої групи партій не можуть бути повністю схожими між собою, але кожен член партійної сім'ї повинен мати спільні характеристики з усіма іншими членами [14].

Другий підхід до класифікації крайніх правих, який відзначив К. Мудде, базується на вченні Макса Вебера про ідеальний тип. Втім, в реальності його не існує, оскільки це набір найкращих якостей та характеристик, які мали б бути притаманними певному об'єкту. У зв'язку з цим, визначається певний набір ознак, які розглядаються як ідеальні, і з ними співставляються ті політичні партії, які потенційно можуть належати до крайніх правих [26]. Водночас, відразу до уваги береться той факт, що

кожен з майбутніх членів групи відповідатиме цьому ідеалу лише частково.

Третій підхід майже схожий на попередній, втім в ньому замість «ідеального прототипу» за базу береться реально існуюча політична партія, яка володіє достатніми характеристиками для репрезентації усієї групи, а інші порівнюються саме з нею [22].

Слід зазначити, що вищезазначені три підходи К. Мудде розкритикував, пояснюючи, що використовувати їх для класифікації крайніх правих політичних партій є помилкою. Основним недоліком першого підходу є те, що теоретично він може дозволяти об'єднувати в одну партійно-політичну сім'ю ті партії, що мають лише по одній спільній рисі з іншими, а в решті ознак бути різними. У другому підході неясно, якою повинна бути міра схожості конкретної політичної партії з ідеальним типом для того, щоб це стало підставою для включення її до відповідної групи [83]. Така позиція зберігається і при використанні третього підходу. Окрім цього, додається ще одна проблема, це відсутність об'єктивних критеріїв обрання однієї політичної партії, яка буде слугувати зразком для всіх інших.

К. Мудде працюючи над створенням мінімального та максимального визначення крайніх правих політичних партій, сформулював головні три ідеологічні елементи, які повинні відображати настрої усіх політичних партій, задля того щоб їх можна було вважати крайніми правими, зокрема авторитаризм, нативізм та популізм [42]. На його думку нативізм, це сукупність принципів, що передбачає, максимально гомогенне населення держави (населеним членами народу), оскільки будь-які інші для нього складові (люди та ідеї) несуть

фундаментальну загрозу його стабільності та єдності. Розподілення на «своїх» та «чужих» найчастіше базується на підставі культури, етнічних або расових характеристиках і мають менше значення. Народ розглядається як носій єдиної, унікальної, притаманної лише йому культури, яка потребує всілякого захисту з боку держави, особливо в сучасних умовах, де різко зростає кількість як внутрішніх, так і зовнішніх загроз [22].

Проаналізувавши сутність та ідеологію крайніх правих політичних партій, К. Мудде також досліджував причини зростання їх електоральної підтримки. Він назвав три групи чинників, зокрема зовнішні фактори пропозиції та внутрішні фактори пропозиції, а також фактори попиту.

Цей підхід розглядається, окрім праці К. Мудде, багатьма іншими вченими. Крім аспекту виборчої системи, до даної групи дослідник відносить державний устрій, який також може впливати на розвиток крайніх правих політичних партій. В свою чергу, дослідник доходить думки, що політичні сили показують вищий рівень підтримки за умов федералізму, оскільки громадяни можуть підтримати ці політичні сили як на місцевому, так і регіональному рівні, а головне на загальнодержавному вже стратегічно голосувати, надаючи переваги тим, хто має високі шанси пройти та отримати політичні посади [68].

На думку науковця, якщо звертати увагу на політичний контекст, то необхідно враховувати, чи є в діючій партійно-політичній системі можливості для виникнення та ефективного функціонування нових політичних партій. Слід зазначити, що крайні праві, здебільшого, з'являються у той момент, коли в державі вже існують історично традиційні політичні партії, що характеризуються стабільною

електоральною підтримкою. У зв'язку з цим, важливо розуміти, чи готові виборці змінити своїх усталені електоральні переваги на користь новоствореної та маловідомої політичної сили. Щоб це зрозуміти слід проаналізувати відмінності які існують між традиційними політичними силами. Отже, К. Мудде доходить думки, що якщо між ними відбувається ідеологічне зближення, це сприятливо впливатиме на виникнення та зростання популярності крайніх правих політичних партій [38].

Доповідь «Взаємозв'язок між імміграцією та нативізмом в Європі та Північній Америці», створена у 2012 р. для Трансатлантичної ради з міграції, в якій увага була зосереджена на тих питаннях, які вчений вивчав у своїй основній праці. Як приклад, вчений зазначає, що прямого взаємозв'язку між імміграцією і підтримкою крайніх правих політичних партій поки не було зафіксовано. Підвищення рівня міграції не призвело до автоматичного збільшення кількості голосів, відданих за ці політичні сили. Якщо розглядати імміграцію крізь призму нативізму, то цей взаємозв'язок стає більш зрозумілим. Отже, якщо корінне населення почне ставитись до мігрантів як до реальної загрози і ця ситуація почне виходити на перший план в політичному порядку денному, то потенційно це може посприяти зростанню електорального успіху крайніх правих політичних партій. Для підтвердження цієї думки дослідник розглядає низку партій у державах Східної, Західної та Центральної Європи, а також Північної Америки [32].

Таким чином, проаналізувавши широкий практичний матеріал, К. Мудде приходять до наступного. В Західній Європі представлення нативістських настроїв відбувається, перш за все, через праворадикальні політичні партії. Перетворення імміграції в політичну проблему, на думку



дослідника, позитивно вплинуло на підтримку крайніх правих серед виборців, а тому цілком логічним стало питання щодо домінування його у їх передвиборчій та партійній риторичі [96]. Стосовно імміграції праворадикальні партії ведуть дискусії в двох основних напрямках, зокрема позиціонуючи її як культурну загрозу та загрозу безпеки держави. В свою чергу, економічне питання, на думку науковця, залишається не таким важливим.

Вартими уваги слід зазначити комплексні дослідження крайніх правих політичних партій, що були розроблені такими вченими як Елізабет Картер, Піппа Норріс та Мішель Вільямс. Праця першої з них має назву «Крайні праві в Західній Європі: успіх чи поразка?» [85]. В цій праці розглядаються причини електорального прориву і подальше зростання популярності праворадикальних політичних партій, а також показана різниця у рівні їхньої підтримки в ряді європейських країн. Е. Картер ставить за мету виявити, чому в деяких державах, схожих між собою за певними ознаками, праворадикальні політичні партії показують різні результати [21]. Для цього дослідниця проаналізувала сутність, ідеологію та діяльність ряду партій праворадикального спектру та прийшла до висновку, що така різниця пояснюється виокремленням низки факторів, що надають їм електоральну привабливість.

Наступна праця вченої Мішель Вільямс, що заслуговує уваги в розрізі вивчення праворадикальних партій є «Вплив радикальних правих партій на західноєвропейські демократії» [90]. Називаючи крайніх правих периферійними політичними силами, дослідниця виносить на розгляд питання, чи є реальним їх вплив та чи спроможні вони лише на створення інформаційного галасу, а не на справжні трансформаційні зміни у

суспільно-політичному житті тих країн, де вони виникли і приймають участь у виборах [33]. На перший погляд, ці партії залишаються маргінальними та демонструють незначні електоральні показники.

У більшості випадків навіть якщо вони потрапляють до парламенту, то відіграють роль молодшого союзника, а тому, мають небагато можливостей для впливу на політичну ситуацію. Це дає змогу багатьом вченим розглядати праворадикалів як своєрідне відхилення від норм, що створює навколо них лише інформаційний галас, але на реальні зміни в житті суспільства і держави вони не здатні [14].

Разом з тим, діяльність крайніх політичних партій не пов'язана напряму зі зростанням рівня насильства щодо іммігрантів, що характерне більшою мірою для невеликих неонацистських груп, в той час як партії намагаються залишатись в межах існуючих правил гри. Відтак, К. Мудде стверджує про відсутність залежності між електоральними успіхами крайніх правих у тій чи іншій країні та рівнем насильства, спрямованого проти іммігрантів.

Прийняття державою більш жорсткої політики щодо іммігрантів також не пов'язується виключно з крайніми правими політичними партіями. Ці політичні сили, безперечно, сприяють включенню цього питання в політичний порядок денний, однак не менш важливим був і міжнародний вплив, зокрема, вимоги Європейського Союзу щодо кращого регулювання у даній сфері [77]. Також, крім імміграції, на радикалізацію електоральних преференцій, відзначає К. Мудде, впливає і зростання актуальності проблематики глобалізації. Якщо ставлення до іммігрантів завжди було переважно негативним, то наявність критики глобалізації в

риториці крайніх правих дозволяє їм охопити значно ширші верстви населення, а отже, також сприяє підвищенню рівня їх підтримки [32].

Ще один вчений, науковий доробок якого щодо крайніх правих політичних партій залишається надзвичайно впливовим, це П'єро Ігнаці. Найвідомішою його працею є книга «Крайні праві партії в Західній Європі» [94]. Вона представлена з підзаголовком «Порівняльна політика», що і визначило характер представлення матеріалу. Основна увага приділяється окремим державам, які мали в певний історичний момент або мають сьогодні сильні крайні праві політичні партії [22]. Теоретико-методологічні питання одержали значно менше уваги та доволі побіжно представлені лише в першому та другому розділах з дванадцяти.

Як і К. Мудде, П. Ігнаці розпочинає своє дослідження з висвітлення власної позиції щодо термінології та ідеології крайніх правих політичних партій. Вчений стверджує, що необхідно позбавлятися домінуючого до 1980-х рр. поняття «неофашизм», яке використовувалось для характеристики даних політичних партій. З початком нового етапу в історії крайніх правих, трансформувалась їх ідеологія, стратегія функціонування, підходи та позиції, що доводить необхідність шукати сьогодні інші вдалі термінів, які б краще відображали їх справжню сутність. Здійснюючи такий науковий пошук, П. Ігнаці, насамперед, звертається до аналізу дихотомії «ліві – праві» [72]. Він показує, яким чином змінювалось розуміння цих ідеологічних векторів протягом історії і наголошує, що, незважаючи на усі ці модифікації, між двома групами (правими і правоцентристськими політичними партіями з одного боку та лівими і лівоцентристськими з другого) і досі залишаються суттєві та очевидні відмінності, що і дозволяє відносити крайніх правих власне до правих.

Далі науковець переходить до глибинного аналізу сутності правої ідеології. Класичним, стверджує П. Ігнаці, було виокремлення в її межах двох складових – легітимістської та авторитаристської. Перша охоплювала так звані традиційні праві і правоцентристські партії, а до другої зазвичай відносили фашизм [72]. Однак сьогодні фашизм уже втратив актуальність, його ідеї втілюються в життя лише окремими маргінальними групами та організаціями, а тому виникає нове її тлумачення, яке полягає у віднесенні до представників цієї складової саме крайніх правих політичних партій, які позиціонуються як спадкоємці фашизму. Розуміючи логіку цього підходу, П. Ігнаці, все ж, категорично з ним не погоджується. На його думку, крайні праві не слід розглядати як суто тих, хто приходить на заміну фашизму. Фашистська ідеологія і справді є одним із джерел формування їх ідеології, але крім неї, до таких витоків слід відносити і багато інших, зокрема, рух «Nouvelle Droite», що виник і поширився в європейських державах, та неоконсерватизм, притаманний для Північної Америки [72]. Усе це стало підставою для виникнення спочатку нової ідеології, а згодом – її практичного втілення у вигляді крайніх правих політичних партій, що свідчить про їх вихід за межі фашизму та недоречність розгляду суто у цьому контексті [63].

Характеризуючи сучасні крайні праві політичні партії, П. Ігнаці, як уже було зазначено вище, віддає перевагу терміну «крайні», вважаючи його більш доречним, аніж поняття «радикальні». На думку вченого, у нього є дві основні переваги. По перше, він дозволяє чітко показати місце цієї групи політичних партій на ідеологічному спектрі сьогодення. По друге, цей термін одразу ж відображає і специфіку їх ідентифікації, тобто, тих цінностей та принципів, які вони відстоюють. На цьому підґрунті він

вибудовує і класифікацію крайніх правих політичних партій. Першим кроком для визначення належності чи неналежності тієї чи іншої політичної сили до даної групи буде з'ясування її розміщення на ідеологічному спектрі в тій країні, де вона працює. Усі ті, хто знаходиться на правому краю, можуть потенційно бути до неї включені. Однак для більш точного визначення потрібен другий крок – більш ретельний аналіз ідеології усіх «кандидатів» з метою виявлення наявності або відсутності ідейно-ціннісних засад, які б дозволяли ідентифікувати їх саме як крайніх правих [31].

П. Ігнаці також класифікує і власне крайні праві політичні партії, розподіляючи їх на два типи відповідно до етапів їх історії – традиційні та постіндустріальні. Традиційних науковець називає «адептами ностальгії», оскільки вони значно тісніше пов'язані з фашистською ідеологією, а також схильні мислити категоріями міжвоєнного періоду (наприклад, в основі їх економічних ідей можуть лежати погляди щодо неминучості та перманентності конфліктів між різними соціальними групами) [47].

Постіндустріальні крайні праві політичні партії, на противагу цьому, є постматеріалістськими. Вони спрямовують свою основну увагу на духовні цінності – національна ідентичність, єдність, солідарність, збереження культури народу тощо. Розглядаючи конкретні приклади виникнення та функціонування крайніх правих політичних партій, П. Ігнаці починає свій аналіз з двох держав, де ці політичні сили виникли як наслідок фашистської та нацистської диктатур та базувались на цінностях, які пропагувались у той період – єдина нація, сильний лідер і т.д [72]. Протягом своєї історії вони по чергово то зазнавали маргіналізації, то знову здобували підтримку громадськості і певні електоральні успіхи. Хоча

такий шлях пройшли практично усі крайні праві політичні партії, розвиток політичних сил Німеччини та Італії має, все ж, свою специфіку.

Враховуючи досить суттєвий вплив на соціально-політичні процеси комплексу вини за злочини диктаторських режимів, який залишається відчутним і досі, а у перші післявоєнні десятиліття узагалі був домінуючим, громадськість з обережністю ставиться до голосування за крайні праві політичні партії, які, незважаючи на усі їх прагнення та заходи, спрямовані на подолання таких асоціацій, пов'язуються саме з так званим історичним фашизмом.

До цієї групи публікацій, присвячених крайнім правим політичним партіям, варто віднести і працю Піппи Норріс під назвою «Радикальні праві: виборці та партії на електоральному ринку» [85]. Ця книга також спрямована на висвітлення низки теоретико-методологічних питань дослідження крайніх правих з використанням прикладів конкретних країн задля ілюстрації висловлених тез. Головне питання, поставлене автором – з'ясування причин зростання електоральної підтримки даної групи партій. Для цього вона спочатку дає своє визначення крайнім правим політичним партіям (вважаючи більш доречним використання терміну «радикальні» – про це мова йшла вище), а тоді пояснює свою увагу до певного переліку партій, які і аналізуються в представленому дослідженні. П. Норріс використовує критерій «найбільшої відмінності», спочатку включаючи усі ті партії, які потенційно можуть належать до групи крайніх правих за певними ознаками [36]. Далі вона більш детально розглядає їх ідеологію і, зрештою, відкидає ті політичні сили, які є надто слабкими і потенційно можуть зникнути у найближчому майбутньому.

Враховуючи усі важливі для автора критерії, серед держав, крайні праві політичні партії яких аналізувались в даному дослідженні, було

обрано наступні країни: Франція, Нідерланди, Бельгія, Австрія, Швейцарія, Німеччина, Італія, Іспанія, Португалія, Данія, Норвегія, Швеція (держави континентальної Західної Європи), Австралія, Нова Зеландія, Канада, Великобританія, США (англо-американські демократії), Угорщина, Словенія, Румунія, Росія (держави посткомуністичної Європи), Бразилія, Чилі (держави Латинської Америки), Японія, Тайланд, Тайвань, Південна Корея, Ізраїль (Близький Схід і Східна Азія) [12].

Коротко охарактеризувавши крайні праві політичні партії у кожній з цих країн, П. Норріс переходить безпосередньо до виокремлення причин зростання їх популярності. Вона поділяє їх на три великі групи, які називає «регульований ринок», «електоральний попит» та «пропозиція політичних партій». Серед причин, віднесених до першої групи, вчена розглядає специфіку доступу до бюлетеня, фінансування виборчих кампаній та тип виборчої системи. Ці передумови, на її думку, можуть або сприяти виникненню та зростанню популярності крайніх правих політичних партій, або стати їм на заваді.

Водночас існують різні суперечки між різними визначеннями правих партій та екстремізмом / радикалізмом. Тут є два моменти, з якими переважна більшість науковців погоджується. По-перше, більшість погоджуються з тим, що концепція правого екстремізму / радикалізму насамперед описує саме ідеологію. Деякі автори стверджують, що певний політичний стиль, поведінка, стратегія, організація чи виборча база може також характеризувати сторони ідеології, але ці риси слід розглядати як більш як «другорядні» [31].

Проблематика популізму, радикалізму і екстремізму також активно аналізується в європейській науковому середовищі. У спільній праці К. Грабова і Ф. Хартлеба, а також в роботі О. Гедена розглянуті важливі питання про основні складові елементи популізму та його рис, що відрізняють саме його від радикалізму і екстремізму [41]. Ф. Хартлеб також провів аналіз політичної поведінки популістських партій під час

передвиборчих кампаній і їх методів впливу на електорат. Ці ж проблеми детально розглядаються в працях Ф. Декера.

Великі електоральні успіхи правих партій на європейському континенті зумовили підвищений інтерес в академічній спільноті. Досить глибоко вивчив цю тему політолог А. Хойслер. У своїх фундаментальних працях учений детально простежив суперечливий процес формування правих партій, їх ідеологію і перші кроки на політичній сцені. Електоральна активність успіху правих партій детально розібрана в аналітичних довідках Фонду Конрада Аденауера [48].

Австрійська партія свободи також є добре вивченим об'єктом політологічного аналізу. Фундаментальне дослідження провів А. Пелінка, що зосередився на ідеологічних аспектах цієї політичної сили і її відмінності від інших правих партій "політичної альтернативи". Представляє науковий інтерес книга К. Оттомайера, в якій вчений детально описав політичне обличчя Й. Хайдера і назвав причини його популярності наприкінці 1990-х - початку 2000-х рр. У праці «Vom Dritten Lager zur ersten Kraft», що була написана самими австрійськими євроскептиками, описується політичний шлях партії з моменту її заснування до сьогодення. У той же час темі Швейцарської народної партії приділяється менше уваги в академічному середовищі. У 2005 р. в Швейцарії вийшла монографія, в якій детально досліджується політична активність цієї партії в восьми кантонах країни.

## **Висновки до розділу 1**

Таким чином, наукова проблематика праворадикальних політичних партій є відносно новою не лише в вітчизняному, але і в зарубіжному політологічному дискурсі. Це становить деякі спірні питання щодо визначення оптимального терміну, який необхідно використовувати для їх характеристики. Серед термінів що залучають до їх визначення можуть бути «нові праві», «неофашистські», «антиіммігрантські», «популістські» тощо. Втім найбільше обговорень ведеться щодо вживання двох термінів,



зокрема «радикальні» та «крайні». Кожне з цих понять має своїх прихильників серед значних вчених-дослідників цієї проблематики, проте, в українському політологічному дискурсі більш доречним слід вважати використання терміну «крайні», оскільки він має низку переваг. На відміну від терміну «радикальні» йому не притаманні асоціації з екстремізмом та негативні конотації, що дозволяє одночасно показати розміщення даної групи політичних партій на партійно-політичному спектрі відповідної країни та показати сутність їх ідеології.

Праворадикальні політичні партії досліджуються цілою низкою західноєвропейських вчених, такими як, П. Ігнаці, К. Мудде, Г. Кітшельтом, Г.-Дж. Бетцом, Е. МакГеном, Р. Ітвеллом, П. Норрісом, М. Вільямсом, Д. Беллом тощо. Науковці проаналізували ключові теоретико-методологічні питання в рамках нашої проблематики. Вони надали термінологічне позначення цієї групи партій, розкрили етапи становлення, показали причини зростання їх електоральної привабливості, специфіку ідеології тощо. Крім вищезазначених дослідників, існує ще ціла низка досліджень, котрі стосуються конкретних країн чи політичних партій, що дозволяють більш глибоко зрозуміти особливості функціонування праворадикальних сил в тій чи іншій державі. Стосовно вітчизняного дослідження праворадикальних політичних партій, то воно не достатньо глибоко розглянуто, і цим підтверджує актуальність вивчення цієї проблематики у сучасній вітчизняній політичній науці.

## РОЗДІЛ 2.

### СПЕЦИФІКА СТАНОВЛЕННЯ ТА ПРОГРАМНО-ІДЕОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ АВСТРІЇ

На сьогодні Австрія є класичним прикладом європейської парламентської республіки. Процес формування політичної системи однієї із найвпливовіших монархій Центральної Європи (в минулому) тривав близько ста сорока років і супроводжувалося низкою бурхливих політичних, економічних та військових колізій.

Певний історичний етап Австрійської держави, що вплинув на появу так званих радикальних реформаторських поглядів можна віднести до Великої французької буржуазної революції 1789 р. Саме на цей період прийшлося відродження демократичних ідей, що в подальшому сприяли руйнуванню цілих імперій (Священної римської імперії зокрема). В першу чергу це проявлялося в приєднанні окремих верств населення до різного роду політичних рухів, що діяли здебільшого таємно (рух яacobінциv), а також в підтримці ідеї відміни феодального типу відносин. Ці історичні моменти можна вважати стали відправною точкою у політичних перетвореннях країни. Парламент є самим центром будь-якої форми демократії. У ньому повинні бути представлені інтереси якомога більшої кількості громадян. Всі вони можуть голосувати за осіб, які представляють їх інтереси в парламенті. В Австрії парламент складається з двох палат - Національної і Федеральної рад [34]

З самого початку свого виникнення політичні партії в Австрії почали відігравати провідну роль у процесі демократизації країни. Їх вагомий внесок відбувся під час створення Другої австрійської республіки після того, як закінчилася Друга світова війна. На сьогодні австрійське суспільство майже не бачить політичний устрій країни без політичних партій, а більшість навіть

вважає, що зменшення реальної політичної влади партій навіть знижує рівень демократичності країни. Цей факт підтверджується принципами та основними положеннями, що зафіксовані у політичних програмах політичних партій Австрії.

### **2.1. Програмні установи політичної партії «Австрійська партія свободи». «Австрійська партія свободи».**

Австрійська партія свободи (АПС, нім. Freiheitliche Partei Österreichs (FPÖ). Дата заснування 7 квітня 1956 р. Девіз партії звучить як "Австрія понад усе". Достатньо впливова політична сила на теперішній час, яка неодноразово входила до складу коаліційних урядів країни [14].

Шістдесятирічна історія Австрійської партії свободи є дуже репрезентативною для вивчення ультраправих партій і рухів в Західній Європі. В останнє десятиліття партія переживає небувалий підйом ультраправого популізму, який відбувся на тлі різкого незадоволення громадянами країни політикою традиційних партій. Традиційні, просистемні партії заради збереження власної влади почали активно залучатися до загального європейського політичного тренду, тобто використовувати нарратив правого популізму, об'єднуються в досить дивні політичні альянси і тим самим поступово стирають ідеологічні межі між партіями. Виняткова особливість Австрійської партії свободи полягає в характерній інтерпретації австрійської ідентичності, що балансує між німецьким націоналізмом і австрійським патріотизмом. Вірність цій позиції дозволяє австрійським ультраправим мати власну стійку електоральну базу і розраховувати на її підтримку в політично кризові періоди партії. Оскільки, Австрійській партії свободи неодноразово доводилося переживати внутрішньопартійні розколи.

Зараз партія знаходиться на політичному підйомі, який ґрунтується на виборі практично однієї третини австрійських виборців. Партія має 30 місць в нижній палаті парламенту Австрії (Національраті) та 12 місць в верхній палаті (Бундестараті), а також представлена 4 депутатами у Європарламенті. Лідером на сьогодні є Герберт Кікль [90].

Сукупність обставин, характерних для австрійського суспільства, а саме мінімізація процесу денацифікації і штучне формування австрійської ідентичності в післявоєнний період, а також політизування питання імміграції на тлі хвилі біженців, що охопила країни ЄС зі сходу в 2015 році, робить Австрійську партію свободи дуже небезпечним гравцем на політичній арені [9].

Багато експертів звинувачують АПС та її колишнього лідера партії Йорга Хайденра у відвертому неонацизмі, що втім, не заважає їй успішно виступати на виборах. Цей факт підтверджується тим, що майже 30% жителів Австрії не вважають історичні часи фашизму негативним моментом в історії країни. Разом з різкими анти-іммігрантськими та анти-ісламськими висловлюваннями, в партії вірять в необхідність індивідуалізації політики, тобто переходу до прямої демократії. Водночас слід відмітити концепцію "heimat", що має на увазі прихильність до патріотизму та бажання зберегти свою ідентичність [88].

Слід сказати декілька слів про входження Австрійської партії свободи у владу і про сформований при її участі в 2017 р. коаліційний уряд. Ця подія супроводжувалася рядом мирних мітингів і демонстрацій у кінці 2017 - початку 2018 рр., що зібрали в цілому не більше 20 тис. прибічників лівих організацій та рухів на захист біженців. З 2018 р. [77.] АПС сприймається громадянами Австрії дуже спокійно. Більше того, на ультраправих покладається особлива надія у сфері кардинальної зміни занадто толерантної позиції влади по відношенню до нелегалів і біженців.

При цьому, на думку австрійських політологів, від коаліційного уряду АПС не чекають ніяких авторитарних поворотів, корінних змін відносно політичних свобод, свободи слова і друку, а також незалежності правосуддя. Перспектива міцного і єдиного коаліційного уряду виглядає набагато краще на відміну від періоду входження АПС у владу в період 2000-2006 рр. Оскільки нині усі основні керівники цієї партії і близькі до неї за ідеологічними принципами безпартійні висуванці отримали міністерські

портфелі, включаючи пости міністра оборони, внутрішніх і закордонних справ. Водночас за межами уряду не існує тіньового партійного лідера, що має право вето, як це було у випадку з Й. Хайдером [7].

З грудня 2017 р. у АПС сконцентрувалися серйозні сили безпеки: поліція, армія, спецслужби. Тому цілком логічно було чекати на посилення законів і заходів, що стосувалися безпосередньо імміграції, біженців, охорони кордонів держави, злочинності та тероризму, тобто тих питань, що лежать в основі платформи правопорядку австрійських ультраправих вже впродовж декількох десятиріч.

Багато з вищезазначеного вже знайшло своє відображення в представлений коаліційним урядом програмі під назвою: "Разом. Для нашої Австрії" на 2017-2022 рр., в розділі присвяченому питанням внутрішньої політики держави. Підвищена увага в політичній програмі приділена нейтралітету Австрії та її участі в міжнародних організаціях. Питання зовнішньої політики, так само як і економічна, були передані народникам і у відомство федерального канцлера Австрії [6].

Проте, після 2017 року коаліційна урядова програма задекларувала декілька спірних моментів, що задовольняли націоналістичні програмні установки та передвиборні вимоги АПС. Втім, на практиці реалізувати їх було досить важко. Зокрема, мова йшла про надання подвійного громадянства особам, що мають безпосереднє відношення до території і культури колишньої Австрійської імперії. Наприклад, громадянам Південного Тіролю, економічно розвиненого німецькомовного регіону у складі Італії, відокремленого від Австрії майже сто років тому, після Першої світової війни. Водночас нова програма уряду закріпила також можливість проводити на території Австрії регулярні референдуми за швейцарським зразком.

Партійна програма Партії свободи Австрії була затверджена на федеральному з'їзді партії та містить наступні основні положення:

Партія пропагує свободу, безпеку, мир та добробут для Австрії та її жителів. Головні настанови та дії орієнтовані на соціальну ефективність та патріотизм. Австрія є частиною німецької культурної спільноти, а німецькі етнічні групи є вільними та відданими Австрії, оскільки це Європа вільних народів [11]. Основними принципами є підтримка свободи та відповідальності особистості та громади, верховенства права, принципів ринкової економіки та соціальної справедливості, дотримання права Австрії на самовизначення та збереження традицій.

Одним блоків програми слід виокремити керівні принципи ліберальної політики, а саме:

1. Свобода – це найбільше благо.
2. Ми прагнемо захищати свою рідну країну Австрію, нашу національну ідентичність та незалежність, а також наші природні ресурси.
3. Свобода громадян гарантується і захищається вільною верховенством права та справжньою спільнотою солідарності.
4. Сім'я як спільнота чоловіка та жінки з дітьми разом є природним ядром та кронштейном для функціонуючого суспільства і разом із солідарністю поколінь гарантує нашу майбутню життєздатність.
5. Ми сприяємо досягненню результатів у ринковій економіці із соціальною відповідальністю, захищаємо приватну власність та виступаємо за справедливий розподіл внесків та пільг для широкої громадськості.
6. Система охорони здоров'я служить громадянам для забезпечення найкращої можливої медичної системи та догляду.
7. Австрія повинна всіма способами захищати свою національну територію, підтримувати нейтралітет та надавати своїм громадянам захист та допомогу у всіх сценаріях загрози.
8. Всебічна освіта, безкоштовна наука, а також незалежне мистецтво та культура є необхідними умовами розвитку суспільства.
9. Роль Австрії у світі повинна базуватися на гуманітарній відповідальності, впевненості в собі та захисті австрійських інтересів.

10. Об'єднання вільних народів та самовизначених батьківщин є основою нашої європейської політики та наших міжнародних контактів [67].

Одним із важливих пунктів програми будь-якої політичної партії є дотримання норм закону та справедливості. В програмі АПС у цьому розділі свобода громадян гарантується і захищається, верховенство права та реальна спільнота засновано на солідарності. Партія прагне до конституційної та соціальної держави, в якій правопорядок та соціальна відповідальність формують співіснування. Відкритий шлях до демократичного, конституційного, республіканського, розподілу влади та федеральних конституційних принципів. Повага до життя та людської гідності, а також основних свобод, таких як свобода вираження поглядів, свобода зібрань та преси [86].

Розповсюдження прямої демократії, ефективне вільне, таємне, рівне, особисте та безпосереднє пропорційне представництво та закони про ЗМІ, які будуть запобігати монополізму та маніпуляціям громадською думкою. Громадяни Австрії повинні володіти виборчим правом, мати змогу на належне навчання та право на допомогу громади у надзвичайних ситуаціях. Робота над збереженням державних функцій, а також особиста відданість підтримці внутрішньої та зовнішньої безпеки та соціальної структури. Міжнародні зобов'язання країни не повинні шкодити австрійському населенню [45]. Соціальна політика АПС вимагає відповідати екзистенційним потребам, які виникають із віком, такі як інвалідність, хвороба, аварія, безробіття або важкі випадки долі. Соціальне житло, в першу чергу, служить для покриття житлових потреб австрійців.

Прагнення до гуманістичного суспільства, в якому солідарність є ефективною і здійснюється справедливо, а також систематичне фінансування соціальної структури. Оскільки, роль Австрії у світі покладається на гуманітарну відповідальність, впевненість у собі та на захист австрійських інтересів. Суверенітет і свобода Австрії як країни дозволяють бути відкритими для світу. Зовнішня політика повинна мати гуманітарну

відповідальність, самосвідомість та повагу до безпеки, економічних та культурних інтересів Австрії та її громадян у всьому світі.

Водночас партія є прихильником зовнішній політиці, спрямованій на забезпечення суверенітету Австрії та ставить за мету захист свободи своїх громадян. Будь-яка зовнішньополітична, двостороння або багатостороння внутрішньополітична діяльність партії повинна враховувати спільні австрійські інтереси [54]. Прагнення до нейтралітету Австрії та Європи, що сприятимемо миру та солідарності. На додаток, до незалежності та свободи, любові до нашої країни та людей, підтримуючи власні традиції, нашу ідентичність та нашу культуру - є основа космополітизму.

Основним принципом Австрійської партії свободи на розвиток - є допомога людям. Вона підвищує свободу та відповідальність, а також керує кризовими ситуаціями та потоками біженців.

Основою Європейської політики та міжнародних контактів поєднання, вільних народів та самовизначених батьківщин є прагнення до європейського співробітництва, засноване на принципах субсидіарності та федералізму. Незважаючи на досить радикальну позицію, особливо стосовно нелегальних мігрантів, партія є відданою Європі, історично виростилих на цій території народів та автохтонних етнічних груп, тому штучна синхронізація європейців відкидається [8]. Оскільки метою європейської інтеграції є співтовариство тих держав, які географічно складають Європу, духовно та культурно, а також дотримуються західних цінностей та спадщини культур та традицій європейських народів.

Партія виступає за Європу, яка забезпечує зрілу, вільну та реальну демократію, яку б поважали громадяни. Щодо фундаментальних змін до Федеральної конституції, то вони повинні базуватися на міжнародних договорах, що закріплені у європейському законодавстві або проведення обов'язкового референдуму. Втілення в життя спільної зовнішньої політики та політики безпеки Європейського союзу загалом, а також держав, що зацікавлені в збереженні австрійського нейтралітету. Певна диференціація



від неєвропейських держав та неєвропейських країн. За необхідності, об'єднання в військові союзи для захисту спільних європейських інтересів у всьому світі.

На останніх виборах Австрійська партія свободи 11 жовтня 2020 року зазнала великої поразки в муніципальні та районні ради в столиці Австрії Відні. Водночас експерти проголошують, що поразка правих радикалів «вселяє надію». Вони знову сіють ілюзії щодо соціал-демократії, яка тепер може «знову перемогти» і повернути назад крен останніх років вправо. Втім, такі оцінки можуть бути не тільки помилковими, але і небезпечними [75].

Таким чином, тривала історія існування Австрійської партії свободи та етапи її еволюції є достатньо репрезентативними з одного боку, і повчальними, з другого. Як для ультраправих партій і рухів в Західній Європі партія неодноразово переживала політичні зльоти та падіння. Причому останні були пов'язані не тільки з наростанням міграційних проблем або ерозією ідеології націоналізму, а й з низкою внутрішньопартійних розколів. В основному Австрійську партію свободи підтримують головним чином робочі, молоді чоловіки і люди похилого віку.

## **2.2. Основні програмні засади та політична діяльність партії «Альянс за майбутнє Австрії».**

Наступною політичною силою, що заслуговує уваги є «Альянс за майбутнє Австрії» (нім. Bündnis Zukunft Österreich) вона виступає правою популістською, національно консервативною політичною партією в Австрії. Вона була заснована 3 квітня 2005 року Йоргом Хайдером як поміркований осколок Австрійської партії свободи (FPÖ) і негайно зайняв місце FPÖ в коаліції з Австрійською народною партією (ÖVP) [76].

Альянс за майбутнє заснований в результаті значних розбіжностей у партії Свободи між Йоргом Хайдером , головою Партії свободи Урсулою Хаубнер та віце-канцлером Губертом Горбахом з одного боку та колом навколо Хайнца-Крістіана Штрахе , Андреаса Мельцера та Евальда

Штадлера на інші. Колишня група розпалася і заснувала нову партію, щоб дистанціюватися від правих [53].

Статут партії був зданий на зберігання у Федеральне міністерство внутрішніх справ 3 квітня 2005 року, як того вимагає австрійський закон, а про заснування партії колишні члени Партії свободи оголосили наступного дня. 6 квітня 2005 року статут партії був опублікований в офіційному віснику *Wiener Zeitung*, а первинна конференція відбулася 17 квітня в Зальцбурзі, де була узгоджена програма партії.

Альянс за майбутнє став першою партією Другої республіки, яка негайно приєдналася до уряду, не беручи участі у виборах. У коаліції з Австрійською народною партією (ÖVP) BZÖ обіймав посаду проректора та два міністерства.

Перший тест для Альянса за майбутнє відбувся в серії виборів до ландтагу в жовтні 2005 року. На виборах до парламенту штату Штирія 2 жовтня 2005 року BZÖ набрав лише 1,7% голосів і явно не вступив до *Landtag*, тоді як FPÖ, з 4,6%, зазнав краху набагато меншим відривом. Провідним кандидатом від BZÖ був Майкл Шмід, колишній міністр інфраструктури Австрії [52].

Альянс за майбутнє не брав участі у виборах у Бургенланді в жовтні 2005 року. На виборах 23 жовтня у Відні її очолив колишній член уряду нижньої Австрії Ганс Йорг Шиманек. Однак вона отримала лише 1,2% голосів, тоді як FPÖ, очолювана головою національної партії Хайнцом-Крістіаном Штрахе, здивувала опитувальників часткою 14,9% [71].

Протягом свого існування партія змінила не одного лідера:

- Йорг Гайдер (2005–2006)
- Пітер Вестенталер (2006–2008)
- Йорг Хайдер (серпень 2008 - 11 жовтня 2008)
- Стефан Пецнер (виконуючий обов'язки; 12 жовтня 2008 - 19 листопада 2008)

- Герберт Шейбнер (виконуючий обов'язки; 19 листопада 2008 - 26 квітня 2009)
- Йозеф Бухер (26 квітня 2009 - 2 жовтня 2013)
- Джеральд Грош (2 жовтня 2013-2015)
- Йоганна Тродт-Лімпл (2015 – до сьогодні) [62].

Що ж стосується участі партії у парламентських виборах, то під час виборів 2006 року вони отримали 4,1% (7 мандатів). У парламентських виборах 2008 року вони отримали 10,7% голосів (21 мандат). 2013 року партія не зуміла подолати прохідний бар'єр, отримавши лише 3,53% голосів. Під час виборів 2017 та 2019 років партії також не вдалось потрапити до парламенту. На виборах до Європейського парламенту 2009 року Альянс за майбутнє отримав 4,6% голосів, тобто 1 мандат [61]. У 2014 та 2019 роках їм вже не вдалось повторити свій попередній здобуток.

За винятком Карінтії, партія майже не представлена на державному та муніципальному рівнях. У грудні 2009 року Каринтська регіональна група відірвалася від материнської партії і співпрацювала під назвою Die Freiheitlichen в Кернтені з FPÖ до липня 2013 року, після чого була повністю поглинена FPÖ. Після смерті Йорга Хайдера керівництво VZÖ намагалось звернутися до дедалі більше економічно ліберальних виборців. Головою партії (головою федерального альянсу) був Йозеф Бахер з 2009 по жовтень 2013 року. Після його відставки, Джеральд Грос був обраний новий голова союзу, а потім 30 березня 2015 р Джоанна Тродт Лаймпл, який був виключений з регіональної групи Карінтії в липні 2017 року через внутрішні суперечки. Офіційно це не вплинуло на їх функцію у федеральній партії. Відень VZÖ був розпущений в липні 2019 року [76]. В даний час партія практично існує лише в Каринтії під керівництвом її регіонального голови Гельмута Нікеля, ради від Графенштейна.

На національних виборах в Австрії в 2019 р. VZÖ планував повернення на федеральному рівні відповідно до Генерального секретаря Карінтії

Карлхайнца Клемента, проте заяв про підтримку виборів бракувало лише в Каринтії. У межах Каринтії партія отримала 0,2% голосів [63].

На сучасному етапі Альянс за майбутнє все ще бачить себе в політичній традиції Йорга Гайдера і в деяких випадках продовжує дотримуватися позицій, подібних до згаданих вище. Принаймні з часу спроби повернення під керівництвом Карлхайнца Клемента та Гельмута Нікеля в партійну програму також потрапили більш радикальні позиції, BZÖ позиціонує себе набагато праворуч з деяких питань, ніж за часів роботи в Національній раді. Партія активно підживлює конспірологічні теорії навколо випадкової смерті свого засновника партії Карлхайнца Клемента на лекціях безпосередньо перед призначенням на посаду генерального секретаря представляла посади, які однозначно належать до ультраправого спектру, наприклад, теза про "Єврейсько-Масонську світову змову" [63].

Що ж стосується партійної програми, то вона ґрунтується на десяти принципових позиціях:

В центрі стоїть людська гідність як недоторкана. Люди та їх гідність завжди повинні бути в центрі політичної роботи та політичної відповідальності. Ми твердо впевнені, що вільна та демократична державна та соціальна система, заснована на верховенстві права, є найкращою гарантією захисту та збереження людської гідності. Громадяни повинні бути не лише учасниками держави, але й суверенними, оскільки всі закони походять від людей. Вони хочуть ощадливого уряду, в якому громадяни приймають власні безпосередні рішення щодо особистого життя. Справедливого балансу між поколіннями та перегляду контракту між поколіннями, щоб пенсійна система стала постійною, а також мала молоде покоління старіло зі свободою та гідністю.

Ця реорганізація набуває форми запровадження процентного пенсійного рахунку, на основі якого кожен австрієць самостійно вирішує, у якому віці, з якими страховими періодами та внесками - а отже - з якою

пенсією виходити на пенсію. Вони вимагають розширення, захисту та посилення цивільних прав [1].

Свобода вимагає особистої відповідальності та порядку. Політика BZÖ прихильна принципу свободи і завжди дотримується принципу, згідно з яким свобода особистості закінчується там, де починається свобода інших. Свобода означає не лише самовизначення та самореалізацію, але й абсолютну відповідальність за власні дії та дії, а отже, жодним чином не перекладаючи відповідальність особистості на державу. Принцип «свобода через відповідальність» встановлює вільне, але солідарне громадянське суспільство [1].

Справедливість замість вирівнювання. Тільки справедливе суспільство - це розвинене, солідарне та стійке суспільство. Їх розуміння справедливості складається з абсолютної рівності можливостей для всіх австрійців. Громадянин повинен мати право на справедливе ставлення до держави. Вони відкидають вирівнювання. Особливо це стосується питань рівності, які ми визначаємо як рівне ставлення до статей, а не як перевагу одній статі.

Однак справедливість також означає, що розподіл тягарів та вигод соціальної держави під первинністю результативності та справедливості розподілу повинен насправді бути соціально справедливим та справедливим, а не базуватися на чутливості передбачуваної соціалістичної соціальної держави.

Отже, в BZÖ хочуть реорганізації соціальної держави до дійсно заснованої на солідарності та фінансово життєздатної соціальної системи, яка визначає основні соціальні права, такі як робота, освіта, охорона здоров'я, безпека та пенсія та гарантує основні державні виплати.

Однак принцип концепції продуктивності завжди застосовується у формі, згідно з якою робота та результати діяльності повинні бути вартими, а також запобігання "повністю всебічному менталітету".

Їх політика виступає за свободу у різноманітті та толерантність, свободу в соціальній ринковій економіці, чесну конкуренцію та рівні можливості, свободу мистецтва, думок, ідей та різних світів та форм життя.

Ця політика означає скасування всіх державних обмежень, які виходять за межі необхідного рівня демократичних, конституційних організаційних рамок громадянського суспільства і тим самим обмежують свободу людини або навіть загрожують їй [91].

Майбутнє потребує будинку. Дім, традиції та культура формують ідентичність держави та людей. Гарне майбутнє може з'явитися лише з міцних коренів. На цьому розумінні базується цінність. Охорона та збереження батьківщини, культури, традицій та самобутності є для них політичною константою. Це особливо актуально на тлі зростаючої міграції та наслідків глобалізації [59].

Без свободи не має власності. Право власності - це центральна свобода та право людини. Конституційна та демократична нормативно-правова база несе відповідальність за забезпечення виконання цього права.

Держава обмежена у своїх майнових правах кількома необхідними основними сферами. Завдання держави - максимально розвантажити та сприяти розвитку економіки та громадян, підприємців та службовців та залишити їх вільними, щоб гарантувати створення економічної вартості на благо суспільства в цілому в оптимізованих рамкових умовах. Тому BZÖ закликає державу відмовитись там, де перевищуються основні державні завдання.

Вільна ринкова економіка означає свободу від державного регулювання, палат та обмежень асоціацій. Ця свобода також потребує захисту від руйнівних, неоліберальних економічних систем та податкових систем, ворожих до ефективності [59].

Процвітання та прогрес засновані на результатах діяльності. Партія хочемо сприяти та винагороджувати результативність, відданість і відданість, не карати, а запобігати ковзанню в суспільство, в якому

домінують індивідуалістичний егоїзм та власні інтереси. Розуміння BZÖ ефективності всебічне.

Це впливає на результати роботи в бізнесі та суспільстві, в сім'ї та на роботі, а також на ідеалістично мотивовані результати у багатьох сферах почесної та добровільної праці.

Отже, BZÖ, вимагаємо базового консенсусу щодо результативності в усьому суспільстві. Ефективність не за рахунок інших, а на благо всіх! [91].

Безпека – це цивільне право. Створення, підтримка та гарантування їх у всіх відношеннях є основним обов'язком держави та відповідних установ. Здійснюючи це завдання, демократична конституційна держава має завдання регулювати владу згідно з принципами суворого розподілу влади, завдяки чому законність використовуваних засобів та інструментів повинна бути легітимізована відповідно до принципу пропорційності, а захищаючи свободу та особисті права громадян: Оскільки не держава, за якою ведеться спостереження, а лише держава, яка контролюється, забезпечує безпеку.

BZÖ закликає до необхідних заходів у галузі зовнішньої моделі безпеки: активна політика безпеки на європейському рівні, запобігання конфліктам та управління конфліктами настільки ж важлива, як функціонування національної безпеки через професійно організовану та належним чином оснащену армію [77].

Сім'я є ядром суспільства. Те, що має процвітати в державі, повинно починатися з сім'ї. Сім'я і залишається важливим ядром кожної національної держави та соціального розвитку, вона полягає в підтримці та просуванні необхідної відповідальності також політики, уряду та державних установ.

Політика означає максимальну автономію сім'ї. Дизайн своїх живих світів, партнерських відносин між чоловіками та жінками та сімейних світів повністю покладається на відповідальність відповідальних, самовизначених громадян. Ваш захист від будь-якої форми дискримінації повинен бути гарантований. Батьківство - це привілей, відповідальність перед нашими дітьми - головний обов'язок: діти самі по собі є цінністю.

Результати діяльності матерів для держави та суспільства повинно бути особливо винагороджено та пропагуватися. Партнерство, шлюб та виховання дітей вимагають великої відповідальності, вони повинні бути і залишатися доступними [44].

Тільки освіта відкриває майбутні можливості. Освіта набуває все більшого значення в світі, що постійно змінюється, та у світовому інформаційному суспільстві. Освіта та навчання є елементарними для свободи, толерантності, відкритості та мотивації.

Освіта - це не лише передача знань та навчального матеріалу, а й інструкції щодо навчання та розвитку особистості вільних, критичних та самостійно мислячих людей [61].

Стійкість сьогодні для покоління завтра. Політика дотримується принципу сталості у всіх своїх починаннях. Політичні дії не повинні бути короткозорими та поза політичними інтересами партії, щоб максимально збільшити кількість голосів у короткостроковій перспективі, але повинні бути віддані довгостроковій, стійкій корисності у своїх політичних діях.

Це означає: справжні, фактично функціональні концепції майбутнього замість передбачуваних короткотермінових реформ і відсутність політичних рішень, що є безвідповідальними щодо майбутніх поколінь.

### **2.3. Ключові положення політичної програми «Піратської партії Австрії».**

Піратська партія Австрії є політичною партією в Австрії і частина глобальної Pirate партії руху, яке виступає те, що стало відомо як політика Піратської.

В основному він відомий тим, що виступає проти Торговельної угоди по боротьбі з контрафактною продукцією. Партія була заснована Флоріаном Хуфскі і Юргеном «Джуси» Лейтнера під час підготовки до виборів 2006 року в Австрії, але не змогла зібрати необхідні підписи для участі у виборах.

Незаперечними лідерами партії виступають Косма Тібер, Джеральд Кайнц та Харальд Бауер.



14 березня 2010 року РРÖ вперше брала участь в муніципальних виборах в місті Брегенц і отримала 1,62% голосів, однак не отримала жодного місця. Крістофер Клей, Марліз Вавра, Родріго Хоркера, Лукас Даніель Клауснер і Андре Іглер були обрані 28 жовтня 2012 року в члени правління Генеральної асамблеї Піратської партії Австрії. Альберт Гутерелл був обраний скарбником. У січні Олександр Офер, колишній член тірольської державної піратської партії, був висланий разом з усіма членами державної партії. Після вступу Оферса до міської ради Піратська партія оголосила про свій вступ у піратську партію Тіролю (нову партію Оферса, яку він заснував перед тим, як бути вигнаним. Вони успішно балотувалися на пост в місті Інсбрук). Але Офер сказав: «Wir wollen mit der Piratenpartei Österreichs nichts zu tun haben, das sind Pfuscher». («Ми не хочемо мати нічого спільного з Піратської партією Австрії, вони ледарі») [62].

У 2012 році соціально-ліберальна щоденна газета Der Standard заявила, що Пірати можуть скласти конкуренцію Зеленим і Партії свободи і можуть стати новим Ліберальним форумом, оскільки Піратська партія Австрії направляє до Національних зборів у 2013 році, а вибори в ЄС у 2014 р. На муніципальних виборах в Граці 25 листопада 2012 року «Пірати» отримали 2,68% голосів і одне місце [62].

Що ж стосується програми партії, то ключовими її пунктами є:

Участь у цифровому житті. Безкоштовне спілкування через цифрові мережі дозволяє нашому суспільству зміцнювати традиційні свободи, такі як свобода вираження поглядів та вільний розвиток особистості. Це створює поінформованих громадян та посилює демократичний дискурс у міру появи нових сфер економіки та сприяння процвітанню суспільства. Тому намагання створити безкоштовні комунікаційні мережі слід вітати та підтримувати і в інших країнах. Вони забезпечують більш демократичні форми правління, більш обізнані та толерантні суспільства і, отже, більш стабільні структури у всьому світі [32].

Довгостроковою метою Піратської партії Австрії є системна зміна від представницької демократії до системи ліквідної демократії. Рідка демократія - це новий вид демократії, хоча зовні вона може бути зрозуміла як гібрид між представницькою та прямою демократією. Завдяки технічним нововведенням та можливостям мережевої мережі в Інтернеті демократичні інструменти більше не повинні суворо ділитись на „прямі” та „представницькі”. Натомість тепер існує можливість розробки та використання змішаних форм та нових концепцій [81].

Сім'я - це там, де є любов. Традиційна сімейна модель та сучасні партнерські відносини не конкурують між собою, а доповнюють одна одну, мають однакову цінність і до них мають ставитися однаково перед законом. Особистий вибір моделі слід розглядати як абсолютно незалежний.

На цьому тлі Австрійська піратська партія виступає за введення зареєстрованого партнерства для гетеросексуалів та відкриття шлюбу з одностатевими парами в РАГСі. Держава повинна поважати самовизначену форму співіснування рівних. Не дозволяється як економічна, так і соціальна дискримінація та неблагополуччя на основі різного походження, етнічної приналежності чи способу життя. Ми виступаємо за конституційну заборону дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації - відповідно до Хартії основних прав Європейського Союзу [65].

Прозорі структури в державному управлінні. Піратська партія Австрії підтримує створення прозорих структур з метою зміцнення довіри до політики та управління. Роблячи це, прозорість повинна не лише займати елементи бюджету, але також повинна використовуватися при прийнятті рішень, укладанні контрактів та у звітах з політичних питань. В основному, право громадянина на інформацію слід перетворити на адміністративне інформаційне зобов'язання. На цьому етапі також слід дотримуватися принципів відкритих даних [91]. Аудиторський суд повинен забезпечити, щоб прозорість державного майна не обходилася шляхом вкладання корпоративних авуарів.

Громадський транспорт без квитків. Австрійська піратська партія переконана, що місцевий громадський транспорт без квитків корисний не лише для суспільства, а й для економіки в довгостроковій перспективі. Відмова від звичайної моделі квитків дозволяє одночасно досягти кількох цілей: міста, як згуртований житловий простір, модернізуються, оскільки більший попит у мегаполісах призведе до більш привабливих пропозицій. Крім того, громадський транспорт без квитка збільшує привабливість наших міст для гостей, які не з міста. Від цього однаково виграють держава та економіка. У сільській місцевості посилене використання місцевого громадського транспорту означатиме, що раніше менш відвідувані маршрути можна буде знову сервісно сервісно використовувати. Учасники дорожнього руху з низьким рівнем доходу також отримують значне фінансове полегшення від цього заходу. Крім того, відсутні витрати на продаж квитків та огляд. Для поліпшення послуги можуть бути використані працівники, що звільняються від квитків. Як показує приклад бельгійського міста Хассельт, такі проекти можуть бути реалізовані на практиці.

З цих причин Австрійська піратська партія пропонує провести типовий тест на безкоштовний громадський транспорт у місті відповідного розміру, щоб озвучити можливості та проблеми [39].

Відкрите програмне забезпечення, формати та дані. Безкоштовне та постійне використання даних будь-якого виду усіма користувачами з обраними ними системами може мати місце лише за умови, що ці дані доступні у форматі, що відповідає критеріям відкритого стандарту.

Ми прагнемо просувати програмне забезпечення, яке може використовуватись, досліджувати, поширювати та модифікувати кожен без обмежень. Це так зване вільне / вільне програмне забезпечення з відкритим кодом (FLOSS) гарантує своїм користувачам усі основні свободи, необхідні їм для того, щоб самостійно взяти під контроль свої технічні системи та, при необхідності, розвивати їх колективно та демократично.

Піратська партія Австрії переконана, що наукова робота, що фінансується з державних фондів, також повинна принести користь громадськості. Однак багато наукових висновків все ще доступні лише за окрему плату у видавців, хоча завдяки сучасним технологіям твори можна відтворювати практично безкоштовно.

Піратська партія Австрії виступає за безкоштовну доступність та безкоштовне використання публічних та офіційних даних і хотіла б прямо просувати це. Усі дані, які здаються релевантними Відкритим даним, слід створювати з самого початку таким чином, щоб їх використання не могло призвести до будь-яких правових порушень [43].

Піратська партія Австрії виступає за податкові пільги за доходи від роботи. З метою збільшення чистого доходу найманих працівників і, як наслідок, посилення внутрішнього споживання, ми закликаємо запровадити відповідне оподаткування фінансових операцій. Доходи від цього податку призначені в повному обсязі для зменшення податків на прибуток від роботи.

Фінансування преси має бути перетворено на фінансування засобів масової інформації, яке не сприяє збільшенню кількості, а натомість робить якість основою для розподілу фінансування. Пропагувати в цілому слід не конкретні ЗМІ, а окремі високоякісні елементи цих ЗМІ. Для цього слід встановити загальні критерії якості ЗМІ; Однак особливо важливо, щоб рішення щодо фінансування політики ЗМІ щодо відповідних елементів були прозорими та зрозумілими для суспільства [62].

Рішення про право на фінансування повинен приймати комітет, до складу якого входить більшість іноземних експертів. Сферу фінансування нових засобів масової інформації слід явно розширити, включивши нові засоби масової інформації, особливо, особливо в Інтернет-зоні; у разі необхідності через це розширення, наявні кошти також слід відповідно збільшити. Крім того, щоденним газетам може бути непропорційно переважно перед щотижневими та щомісячними газетами [81].

Наше суспільство змінюється на суспільство інформації та знань. Суспільство повинно адаптуватися до викликів, пов'язаних із цими змінами. Тому Піратська партія Австрії розглядає суспільство як обов'язок дати кожному шанс здобути вищу освіту. Університети відіграють важливу роль у нашій концепції освітньої політики. Нові знання створюються в університетах та технічних коледжах, наявні знання передаються наступним поколінням і вони впроваджуються в науку та дослідження. Фінансування базових досліджень та академічного викладання має центральне значення для позитивного розвитку суспільства. Піратська партія Австрії розцінює це як публічне завдання [67].

Метою партійного фінансування має бути сприяння різноманітності та винахідливості в політичній системі, а не просто збереження влади створених партій. Політична робота проводиться не лише в політичних партіях, але також у громадських організаціях (таких як групи громадян та об'єднання), які до цього часу не мали права на податкове фінансування і повинні фінансуватися виключно за рахунок пожертв.

Наша пропозиція: Давайте дамо населенню рішення про те, хто заслуговує на податкові пільги! Кожен громадянин щороку отримує ваучер - «застудження демократії», який можна безкоштовно дарувати великим чи малим партіям, ініціативам Гретцеля чи іншим політично активним людям.

Раптом ніхто не може зупинитися на результатах виборів: кожен повинен постійно робити хорошу роботу. Більше місця приділяється новим та місцевим речам. Народ має більше сказати, а партійні апарати – менше [64].

Хто з ким спілкується і коли зберігається протягом шести місяців в Австрії протягом шести місяців без будь-яких підозр або причин: Це стосується всіх даних вашого телекомунікаційного та Інтернет-з'єднання, електронної пошти та даних про місцезнаходження мобільного телефону.

За словами його прихильників, збереження даних служить для розкриття тяжких злочинів та актів тероризму. Однак доступ до даних

регулюється неадекватно, і практика показує, що вони в основному використовуються для підозр на випадки значно менших правопорушень. Посилаючись на не точно визначений термін «безпосередня небезпека», прокурор може навіть отримати доступ без судового рішення. Позитивний ефект збереження даних для боротьби зі злочинністю ще не доведений.

За це всіх громадян висувають загальну підозру. Такі методи моніторингу мають високий ризик зловживань і, як правило, поступово розширюються - спроби отримати доступ до цих даних зростають і в нашій країні: наприклад, для переслідування передбачуваних порушень авторських прав або для аналізу збройними силами.

Піратська партія Австрії вимагає суворого розділення держави та релігії у всіх сферах. Австрійська Республіка повинна гарантувати свободу совісті та віросповідання всім особам на своїй території. Релігійна свобода включає право на свободу вибору релігії, а також право на свободу від релігії [66].

Піратська партія Австрії прагне реформувати законодавство про авторське право. Ця реформа повинна враховувати нові розробки в галузі цифрових засобів масової інформації та гарантувати, що автори отримують свої права, тоді як користувачі права розглядаються незалежно на основі нової юридичної справи, закону про захист авторських прав. Важливо усунути диспропорції, що виникли в останні роки між авторами, користувачами прав та громадянами [99].

В рамках цієї реформи права, закріплені в законодавстві про авторське право, які сьогодні в основному здійснюються користувачами прав, а менше авторами, мають бути реорганізовані. Основна увага приділяється терміну захисту. Термін захисту був подовжений кілька разів за останні кілька десятиліть, в основному бенефіціари, а не автори. Роботи, які вже були у відкритому доступі, знову потрапили під захист. Це представляє певну правову невизначеність і дозволяє експлуатантам прав ретроспективно отримувати прибуток, який вони не заплатили автору заздалегідь.

З точки зору певної практичності використання частин творів, захищених авторським правом, Піратська партія Австрії закликає внести зміни до закону, які посилюють право на приватне копіювання та дозволяють використовувати частини з творів просто та належним чином. Обхід заходів захисту від копіювання знову легалізовано, щоб громадянин міг зробити свою юридично легальну приватну копію за принципом "Я допомагаю собі" [36].

Нейтральність мережі. Австрійська піратська партія вимагає суворого захисту нейтралітету мережі. Незалежно від їх походження та незалежно від того, яка програма їх генерувала, дані повинні транспортуватися однаково та без змін.

Громадяни можуть отримувати інформацію лише з різних та незалежних джерел засобів масової інформації та висловлювати свою думку без обмежень у будь-який час через нейтральний доступ до мережі. Основне право на свободу вираження поглядів є наріжним каменем демократії, і тому воно повинно бути збережене за будь-яку ціну. Нейтралітет мережі забезпечує не лише свободу думок в Інтернеті, але й економічний розвиток інноваційних постачальників послуг та запобігає появі інформаційних монополій [53].

Дошкільна освіта має центральне значення для реалізації наших цілей. Їх завдання - заохотити всіх дітей, незалежно від існуючих відмінностей в особистих навичках та незалежно від їхнього соціального та культурного походження, щоб вони розпочали свою шкільну кар'єру з якомога кращою базовою кваліфікацією.

Тому Піратська партія Австрії вимагає, щоб безкоштовний цілоденний догляд у дитячих установах біля будинку з дітьми та час для дітей з першого року життя пропонувався по всій країні. Право на це має бути встановлене законодавством. Служби соціальної допомоги молоді зобов'язані інформувати батьків про переваги догляду за дітьми. Це потрібно робити до другого року життя дитини.

Цей цілодобовий догляд повинен бути справжньою пропозицією для полегшення стану батьків, але не повинен розумітися як звільнення від повноважень батьківської освіти та виховання. Батьки повинні мати можливість вільно вибирати дитячу установу для догляду за дітьми [90].

Правовою основою для створення політичних партій є Закон про політичні партії від 2012 року. В Австрії політичні партії можуть створюватися вільно, і процедура відносно проста. Групи можуть створювати політичні партії, якщо вони не виходять за рамки конституційного закону. Єдина умова, якій повинні відповідати ці групи, - це прийняття статутів, опублікованих в Інтернеті. Ці статути повинні бути здані на зберігання в Федеральне міністерство внутрішніх справ, щоб політична група була наділена правосуб'єктністю.

Різна діяльність політичних партій в області організації, інформації та зв'язків з громадськістю вимагає відданих своїй справі працівників і грошей. Фактично, пожертвувань і членських внесків недостатньо для покриття витрат. Щоб політичні партії не потрапляли в залежність від інвесторів і лобі, вони субсидуються за рахунок податкових надходжень. Основні правила, що стосуються розміру і розподілу державних субсидій, а також обмеження витрат на виборчу кампанію, викладені в Законі про політичні партії 2012 року. Закон про партійні субсидії 2012 року детально регулює фінансову підтримку федерального уряду. У 2014 році державне фінансування політичних партій склало близько 42,7 мільйона євро [14].

## **Висновки до розділу 2.**

Таким чином, на сьогодні в Австрії зареєстровано понад 1000 політичних партій. Наявність великої кількості різних політичних партій є ознакою демократії, і їх важливість обумовлена тією роллю, яку вони відіграють у процесі прийняття політичних рішень.

Найбільш впливовою австрійською праворадикальною політичною партією слід вважати Партію свободи Австрії. Вона має досвід участі у формуванні парламентської коаліції і перебування в уряді. Серед інших



сучасних крайніх правих в Австрії – Альянс за майбутнє Австрії та Команда Штронаха за Австрію.

Водночас незважаючи на вагому роль у створенні Європейського союзу, у партійній риторичі присутній факт і про критику щодо діяльності ЄС у певних сферах. Заклики про те, щоб залишити об'єднання успішно нейтралізуються іншими просистемними партіями. Втім, популярність ЄС серед населення залишається досить високою, тому високі електоральні результати партій, в програмах яких присутні деякі євроскептичні пункти, обумовлена іншими елементами їхньої риторики.

### РОЗДІЛ 3.

## ПРОЯВИ ПРАВОВОГО РАДИКАЛІЗМУ В ПАРТІЙНИХ ПРОГРАМАХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ШВЕЙЦАРІЇ

Сучасна швейцарська держава народилася в 1848 році наприкінці короткої і майже безкровної громадянської війни, що протиставляли католицьким кантонам меншини свої протестантські колеги. Протягом століть, Швейцарія існувала як досить вільна конфедерація союзних держав та підпорядкованих територій, основною функцією якої був захист незалежності своїх членів від іноземних держав.

Після Реформації лише деякі кантони перейшли до протестантизму породжуючи тривалий розкол у Конфедерації, який призводив до кількох внутрішніх ситуацій конфлікту і перешкоджають будь-яким спробам створення більш централізованої держави [61].

Лише вторгнення Наполеона в 1798 р. і подальше створення Гельветика Республіка, що Швейцарія була вперше об'єднана під центральним урядом. Дико непопулярний Республіка проіснувала менше п'яти років, але це спричинило появу двох політичних рухів, які формували швейцарську політику протягом 19 століття. З одного боку, Радикали (ліберали) підтримували більш щільний союз між кантонами, захист особистості права, та відокремлення церкви від держави. З іншого боку, католицькі консерватори готовий захищати кантональну автономію та загальний статус-кво. Ці два рухи пізніше перетворитися на політичні партії на рубежі ХХ століття зі створенням Вільна демократична партія в 1894 р. і Християнсько-демократична партія в 1912 р. [66]

У десятиліття, що послідували за падінням Наполеона, радикали швидко заручилися підтримкою протестантські кантони - особливо серед буржуазії та в сільській місцевості – які бачив у демократичній федеральній державі засоби стримування влади традиційних міських еліт. Швидкий підйом радикалів викликав страх серед католицької меншини, яка сформувала паралель союз, Зондербунд, що в кінцевому рахунку призвело до початку громадянської війни 1847 року. Католики зазнали поразки протягом декількох тижнів, і незабаром після цього була прийнята нова конституція прийнято, перетворивши Швейцарію на федеральну державу [95].

До появи зелених партій протягом останніх двох десятиліть ці чотири політичні сили домінує політична арена Швейцарії Після Першої світової війни Вільний демократ Партія втратила безперечну більшість, і наприкінці 1920-х соціал-демократи стали Росією найбільша партія в парламенті. Протягом майже п'ятдесяти років акції голосів залишалися досить стабільними, хоча і не мали також досить розкол, жодна партія не набрала більше 30 відсотків голосів. Це зроблено з Одна з найбільш фрагментованих виборчих систем Швейцарії серед західних демократій, але також одна з найменш летких. У 1959 році стабільність також була внесена до Федеральної ради, з прийняттям "Чарівної формули". Сім місць було виділено відповідно до пункту зафіксовано ще неписане правило, яке дало по два місця соціал-демократам, вільним Демократична партія, і Християнські демократи, і одна партія фермерів. Це незвичайна постійно діюча велика коаліція лівих і правих партій, створена Швейцарією парадигматичний приклад консенсусної демократії [63].

Однак політика консенсусу, разом із високим ступенем децентралізації та використання Безпосередня демократія, можливо, сприяла стримуванню участі у виборах у федеральних вибори, які досягли тривожно низького рівня 45% у 2019 році, після стабільного зменшення протягом більше ніж століття.

### 3.1. Програмні положення «Швейцарської народної партії»

Наприкінці 1960-х років у західному світі спостерігався підйом нового ідеологічного конфлікту, проти якого виступали "лібертаріансько-універсалістські" та "традиціоналістсько-комунітарні" політичні сили. Водночас соціал-демократи особливо швидко прийняли універсалістські ідеї нових лівих, що включали захист рівних прав жінок та сексуальних меншин, а також охорони навколишнього середовища. Одночасно місцеві екологічні партії почали з'являтися по всій Швейцарії, у тому числі і партія "зелених", що була заснована на федеральному рівні в 1983 р. [59]

У 1971 році застаріла фермерська партія, після об'єднання з невеликою центристською партією стала Швейцарською народною партією. Спочатку партія відігравала другорядну роль у політиці країни і була четвертою політичною силою у парламенті Швейцарії та Федеральній раді. В 1977 р. після політичного підйому на чолі з Крістофом Блохером, партія пережила глибокі структурні та ідеологічні перетворення. Успішний промисловець і запеклий противник швейцарської інтеграції в міжнародне співтовариство, К. Блохер перетворив Швейцарську народну партію від поміркованої центристської організації фермерів, у радикальну, антиіміграційну, антиєвропейську партію з жорстокою позицією щодо лібералізації економіки [11].

Нова Швейцарська народна партія стала репрезентацією чіткого відхилення від традиційних універсалістських ідей. Це підтверджував значний ідеологічний зсув та агресивні агітаційні стратегії, запроваджені К. Блохером, які дуже ефективно просунули партію зі скромних 15% голосів у 1995 році до успішних 29% у 2007 році. Тим самим, перетворивши Швейцарську народну партію на одну з найбільш успішних ультраправих партій у Західній Європі [64].

Прихід нових лівих і підйом Швейцарської народної партії К. Блохера призвели до значної поляризації швейцарської політики. Тривала стабільність швейцарської політичної системи врешті-решт закінчилася у

1990-х роках, коли феєрично вийшла на політичну сцену Швейцарська народна партія і відбувся швидкий занепад традиційних правоцентристських партій.

Швейцарська народна партія (SVP) - національно-консервативна, права популістська та економічно ліберальна політична партія у Швейцарії, заснована у 1971 році. Це найсильніша партія за кількістю місць у Національній раді з 1999 року, що робить її найбільшою парламентською групою. Це третя за чисельністю партія [87].

Ранні витoki SVP сягають кінця 1910-х років, коли в аграрній, протестантській, німецькомовній частині Швейцарії були засновані численні кантональні партії фермерів. Хоча раніше Вільна демократична партія була популярною партією для фермерів, це змінилося під час Першої світової війни, коли партія в основному захищала інтереси промисловців та споживчих кіл. Коли в 1919 р. Було запроваджено пропорційне представництво, нові фермерські партії завоювали значну виборчу підтримку, особливо в Цюріху та Берні, а згодом також отримали представництво у парламенті та уряді. До 1929 р. Коаліція фермерських партій набрала достатнього впливу, щоб одного з їх лідерів, Рудольфа Мінгера, обрати до Федеральної ради [39].

У 1936 р. На національному рівні була заснована представницька партія, яка називалася Партія фермерів, торговців та незалежних (БГБ). Протягом 1930-х рр. БГБ увійшов до мейнстріму швейцарської політики як права консервативна партія в буржуазному блоці. Хоча партія виступала проти будь-яких соціалістичних ідей, таких як інтернаціоналізм та антимілітаризм, вона прагнула представити місцевих швейцарських торговців та фермерів проти великого бізнесу та міжнародного капіталу [23].

БГБ суттєво сприяв утвердженню швейцарської національної ідеології, відомої як *Geistige Landesverteidigung* (Духовна оборона нації), яка в основному відповідала за зростаючу швейцарську соціокультурну та політичну згуртованість з 1930-х років. У боротьбі партії проти лівих

ідеологій партійні чиновники та фермери висловили розуміння або не змогли дистанціюватися від нових фашистських рухів. Після Другої світової війни БГБ сприяв встановленню характерної для Швейцарії післявоєнної політики консенсусу, соціальних угод та політики економічного зростання [43]. Партія продовжувала залишатися надійним політичним партнером з Швейцарська консервативна народна партія та Вільна демократична партія.

У 1971 р. БГБ змінив свою назву на Швейцарська народна партія (СВП) після її злиття з Демократичною партією з Гларуса та Граубюндена. Демократичну партію підтримали, зокрема, робітники, і СВП прагнув розширити свою виборчу базу до них, оскільки традиційна база БГБ у сільському населенні почала втрачати своє значення в повоєнну епоху [63]. Оскільки Демократична партія представляла центристські, соціально-ліберальні позиції, курс СВП змістився у бік політичного центру після внутрішніх дебатів. Однак нова партія продовжувала бачити рівень підтримки приблизно на рівні 11%, такий самий, як і колишній БГБ протягом усієї повоєнної ери. Внутрішні дебати тривали, і у 1980-х роках спостерігалися дедалі більші конфлікти між відділеннями кантонів Берна та Цюріха, де перша філія представляла центристську фракцію, а друга, здавалося, поставила нові питання на політичний порядок денний [42].

Коли в 1977 році молодого підприємця Крістофа Блохера було обрано президентом Цюріхської СВП, він заявив про свій намір контролювати значні зміни в політичній лінії Цюріхської СВП, поклавши кінець дискусіям, спрямованим на відкриття партії до широкого кола думки. Незабаром Блохер зміцнив свою владу в Цюріху і почав оновлювати організаційні структури, діяльність, стиль агітації та політичний порядок денний місцевого осередку. Молодих членів партії сприяло створення в 1977 році кантонального Молодого СВП (JSVP), а також курси політичного навчання. Ідеологія Цюріхської гілки також була посилена, а риторика посилена, що призвело до найкращого результату виборів для Цюріхської філії за п'ятдесят років у Федеральні вибори 1979 р. Зі збільшенням з 11,3% до 14,5% [75]. Це

протиставлялося стабільному рівню в інших кантонах, хоча підтримка також застоювалась у Цюріху протягом 1980-х років.

Боротьба між найбільшими філіями СВП у Берні та Цюріху тривала і на початку 1990-х. У той час як орієнтована на Берн фракція представляла старий поміркований стиль, орієнтоване на Цюріх крило на чолі з Крістофом Блохером представляло нову радикальну праву популістську програму. Крило Цюріха почало політизувати питання притулку, а питання європейської інтеграції почало домінувати у політичних дебатах у Швейцарії. Вони також застосували більш конфронтаційні методи. Пізніше Цюріхське крило почало завойовувати свою позицію в партії за рахунок Бернського крила, і партія дедалі більше централізувалася як національна партія, на відміну від традиційної швейцарської системи партій з німецькими організаційними структурами та слабкими центральними повноваженнями [53]. Протягом 90-х років партія також подвоїла кількість своїх кантональних відділень (з часом була представлена у всіх кантонах), що посилювало владу Цюріхського крила, оскільки більшість нових секцій підтримували їхній порядок денний.

У 1991 році партія вперше стала найсильнішою партією в Цюріху, набравши 20,2% голосів. Партія прорвалася на початку 1990-х років як в Цюріху, так і в Швейцарії в цілому, і зазнала різко зростаючих результатів на виборах. Будучи найменшою з чотирьох правлячих партій на початку 1990-х, ця партія до кінця десятиліття стала найсильнішою партією Швейцарії. У той же час партія розширила свою виборчу базу в напрямку нової демографічної демографії виборців. SVP загалом досяг найкращих результатів у кантонах, де кантональні відділення прийняли порядок денний крила Цюріха. На федеральних виборах 1999 року, СВП вперше стала найсильнішою партією Швейцарії, набравши 22,5% голосів виборців, збільшившись на 12,6% [21]. Це було найбільше збільшення голосів за будь-яку партію за всю історію швейцарської пропорційної виборчої системи, яка була запроваджена в 1919 році.

В результаті значного зростання популярності СВП партія отримала другу міністерську посаду у Федеральній раді в 2003 році, яку зайняв Крістоф Блочер. До цього єдиним федеральним радником СВП завжди був представник поміркованого Бернського крила. 2007 федеральні вибори ще підтвердили СВП в якості найсильнішою партії в Швейцарії з 28,9% голосів і 62 місць в Національній раді, найбільша частка голосів за який - небудь однієї партії коли - або в Швейцарії. Однак Федеральна рада відмовилася переобрати Блохера, якого замінила Евеліна Відмер-Шлюмпф з поміркованого відділення Граубюндена. У відповідь національний SVP відмовився від підтримки від партії Widmer-Schlumpf та іншого його федерального радника, поміркованого SVP, Samuel Schmid , а також усієї кантональної секції Widmer-Schlumpf. Таким чином, СВП створила першу опозиційну групу в Швейцарії з 1950-х років [93].

У 2008 році СВП вимагав від Відмера-Шлюмпфа подати у відставку з Федеральної ради та вийти з партії. Коли вона відмовила, СВП зажадала, щоб її філія "Грайсон" вислала її. Оскільки швейцарські партії юридично є федераціями кантональних партій, федеральний СВП не міг її виключити. Підрозділ Гравізонів стояв поруч з Відмером-Шлюмпфом, змушуючи СВП виключити його з партії. Незабаром після цього філія "Грайсон" реорганізувала себе як Консервативно-демократичну партію (БДП). Незабаром після цього фактично всі відділення СВП у Берні, включаючи Шміда, перейшли до нової партії. SVP відновила свої позиції в уряді наприкінці 2008 року, коли Шмід був змушений подати у відставку через політичний скандал, і його замінили Уелі Маурером [99].

2011 федеральні вибори покласти край безперервним прогресії СВП з 1987 року партія залучила 26,6% відсотків голосів, зниження 2,3-точка від попередніх виборів в 2007 році втрати можуть бути частково пов'язано з розколом BDP, який набрав 5,4% голосів у 2011 році. Однак SVP сильно відскочив на федеральних виборах 2015 року, зібравши рекордні 29,4% загальнонаціональних голосів та 65 місць у парламенті. ЗМІ пояснювали цей



підйом занепокоєнням щодо європейської міграційної кризи. Партія отримала найбільшу частку голосів будь-якої швейцарської політичної партії з 1919 року, коли пропорційне представництво вперше був введений, і вона отримала більше місць в Національній раді, ніж будь-якої іншої політичної партії з 1963 року, коли число місць було встановлено на рівні 200. СВП отримав другий член в Федеральній раді знову, з Гай Пармелін замінив Евелін Відмер-Шлюмпф після виборів партії на виборах [73].

Головними лідерами партії виступали:

- Ганс Конзетт (1971–1976)
- Фріц Гофман (1976–1984)
- Адольф Огі (1984–1988)
- Ганс Ульманн (1988–1995)
- Уелі Маурер (1996–2008)
- Тоні Бруннер (2008–2016)
- Альберт Ресті (2016–2020)
- Марко К'єза (2020– сьогодні) [24].

На сучасному етапі партія має 53 мандати у Національній раді; 6 місць у Раді держав; 545 місць у парламентах кантонів; 24 в уряді кантонів [2].

Серед останніх подій, що пов'язані з партією, слід згадати референдум, який вона ініціювала у вересні 2020 року. Громадяни Швейцарії на референдумі відхилили пропозицію правої партії відмовитися від вільного пересування з країнами Європейського Союзу. 29 січня 2021 року партія закликала уряд негайно зняти карантинні обмеження у країні. 3 лютого 2021 року «Швейцарська народна партія» закликала переглянути пакт міграції з ООН, суттєво обмеживши її [52].

Що ж стосується політичної програми партії, то:

Політика СВП формується на національно-консервативних позиціях щодо збереження необмеженого політичного суверенітету для Швейцарії та чітко консервативної соціальної моделі. Крім того, партія сильно орієнтована

на принцип особистої відповідальності особистості і скептично ставиться до будь-якого розширення державних компетенцій. Це ставлення виражається категоричною відмовою від приєднання до ЄС та військових зобов'язань за кордоном, а також урядовими проектами розширення соціальної та освітньої політики .

Політична робота зосереджена на сферах зовнішньої політики, імміграції та внутрішньої безпеки , а також податкової та соціальної політики [81].

Що стосується зовнішньої політики , то партія бореться з усіма проектами інтеграції у міжурядові та, насамперед, наднаціональні структури (ООН , ЄЗЗ , ЄС, Шенгенські та Дублінські угоди, зближення з НАТО). Вона виступає за суворе тлумачення нейтралітету країни та збереження сильної ролі швейцарської армії як гаранта національної оборони. Це повинно залишатися армією міліції і ні за яких обставин не повинно розширювати свою діяльність, включаючи місії за кордон [59].

Що стосується політики щодо іноземців, партія виступає за чітке посилення закону про притулок та обмеження імміграції. SVP також застерігає від "імміграції в соціальну систему" і критикує високу частку іноземців у великій кількості пенсій по інвалідності та в соціальній допомозі . На думку партії, такі пільги часто виплачуються невиправдано, а отже, витрачаються податкові гроші. Багато представників SVP також критикують іслам , наприклад, агітуючи за заборону будівництва мінаретів . У суперечливій кампанії напередодні виборів до муніципальної ради в 2010 році СВП звернувся до міста Цюрихтакж проти німецьких службовців та науковців. В рекламі від 15 грудня 2009 року в Neue Zürcher Zeitung вона застерегла: "Іноземні сутички штовхають наші робочі місця". Наприклад, "зарозумілі іноземці" винні в надмірній оренді. «Німецький повстє» поширюватиметься, «оскільки німці переважно наймають німців - в університеті та в лікарнях» [78]. У 2011 році SVP розпочав так звану

ініціативу масової імміграції , яка в 2014 році була прийнята людьми з вузькою більшістю.

У правовій та конституційній політиці СВП чітко відданий демократії та виступає за пряму демократію . Ключовим завданням СВП є боротьба зі зростаючим впливом судової влади на політику, про яку вона скаржить . На думку SVP, цей вплив - особливо за допомогою міжнародного права - все частіше ставить під сумнів пряму демократію Швейцарії. Народне право, узаконене безпосередньою демократією, повинно, на думку думки більшості СВП, мати перевагу над рішеннями судів і - на думку СВП, лише так зване, оскільки воно не узаконене демократичним шляхом - міжнародне право . верховенство закону оскільки суди все частіше ігнорують волю людей, СВП іноді знецінює і критикує її як "судову державу" [94]. Наприклад, SVP закликає провести виборчі скриньки щодо натуралізації іноземців, навіть після того, як ця практика, яка до цього часу практикувалася в багатьох муніципалітетах, була визнана Федеральним Верховним Судом неконституційною - через відсутність обґрунтування таких рішень. Відповідна кантональна народна ініціатива СВП була визнана недійсною, а федеральна народна ініціатива "за демократичну натуралізацію" була явно відхилена народом та кантонами. Згідно з волею СВП, злочинна норма про расизм та Комісія з расизму також повинні бути скасовані в інтересах свободи слова [62].

В економічних питаннях SVP представляє політику щодо пропозиції . Вона закликає до зниження та зниження податків або принаймні до стабілізації державних витрат. Як результат, вона потрапляє в дилему щодо її позиції в аграрній політиці, де, зважаючи на все ще значну сільську частину свого основного електорату, вона не може легко протистояти сільськогосподарським субсидіям та існуючій системі прямих платежів . SVP також скептично дивиться на вільне пересування осіб, домовлених з ЄС, і зокрема на його розширення до нових країн-членів ЄС, і асоціює це з необмеженою імміграцією та збільшенням злочинності [100].

У сфері екологічної, транспортної та енергетичної політики СВП головним чином голосує проти державних заходів щодо захисту навколишнього середовища. У транспортній політиці партія виступає за розширення мережі швейцарських автомагістралей і виступає проти того, щоб віддавати перевагу громадському транспорту приватному транспорту [6]. В принципі, вона підтримує такі великі проекти, як Bahn 2000 або NEAT, але критикує збільшення витрат і закликає до більшої прозорості. Вона заявляє, що політика переміщення важких транзитних перевезень вже провалена. В енергетичній та екологічній політиці партія відхиляє заохочувальні податки на екологічно шкідливі джерела енергії та закликає до розширення.

Ядерна енергетика. Сторона вважає заяви про кліматичні дослідження щодо глобального потепління "сумнівними". У той же час, SVP та багато його експонентів ставлять під сумнів необхідність захисту клімату. Жодних нових законів не потрібно, нові технології дозволять досить скоротити викиди парникових газів. Крім того, кліматична політика не повинна впливати на бізнес у Швейцарії. Заходи щодо зменшення викидів CO<sub>2</sub>, які обмежуються Швейцарією, суворо відхиляються SVP, і, якщо потрібно, глобальний підхід оголошується виправданим [88].

У соціальній та соціальній політиці SVP категорично відкидає проекти розширення соціальної держави та виступає за консервативний імідж суспільства. Наприклад, вона виступає проти оплачуваної відпустки по вагітності та пологах або денних ясел, що фінансуються державою. Він також вимагає, щоб батьки, які самостійно доглядають за своїми дітьми, не зазнали вигідних позицій щодо оподаткування порівняно з сім'ями, які не доглядають за дітьми. Також державне фінансування рівності жінок та чоловіків зустрічається зі скептицизмом. Навіть усередині партії СВП не вживає жодних заходів щодо сприяння жінкам, а її парламентська група має найменшу частку жінок у федеральному парламенті. Партія також виступає за репресивну політику щодо наркотиків - особливо проти легалізації

вживання наркотиків, таких як конопля, - але також проти державних заходів щодо обмеження вживання алкоголю та тютюну. В освітній політиці вона виступає проти тенденцій перекладати відповідальність за виховання з сім'ї на державні установи. Партія також скаржиться на надмірний вплив антиавторитарних ідей в русі шістдесят вісім . Загалом партія закликає до посилення санкцій проти порушень соціального порядку та - особливо в сферах соціальної та освітньої політики - повернення до принципу ефективності [101].

### **3.2. «Партія свободи Швейцарії»**

Партія свободи Швейцарії (ФПС/FPS) виступає популістською правою партією. Партія проти значної участі уряду в економіці, особливо екологічних норм, але за жорсткий контроль за імміграцією та суворі покарання за збут наркотиків. Партія виступає проти членства Швейцарії в ЄС.

ФПС була заснована в 1984 році в Цюріху доктором Майклом Е. Дреером та іншими правими політиками як Автопартей (Автомобільна партія). Він мав на меті протидіяти зростаючій тоді партії Зелених Швейцарії та сучасним занепокоєнням щодо загибелі лісу через кислотні дощі. Спочатку зосередившись на проблемах особистої мобільності, одним із найбільш відомих гасел було «Freie Fahrt für freie Bürger» (Безкоштовна дорога для вільних громадян) [47].

Партія досягла успіху в парламентах кантонів, зокрема в Санкт-Галлені, Тургау та Шаффхаузені. Вершина своєї влади була досягнута на виборах до Національної ради 1991 р., Коли вона отримала 8 з 200 місць і 4% голосів виборців. Згодом доля партії почала падати, оскільки багато провідних діячів покинули партію в ході внутрішніх суперечок, головним чином для більш поширеної Швейцарської народної партії [93].

Незважаючи на те, що в 1994 році було перейменовано на "Партію свободи", ФПС втратила всі національні мандати на виборах 1999 року, а станом на 2006 рік зберігає дуже мало депутатських місць у деяких

кантональних та муніципальних парламентах. Більшість її членів і навіть цілі секції приєдналися до Швейцарської народної партії, яка включила більшу частину порядку денного партії.

Головними лідерами партії виступали:

- 1985 - 1990: Майкл Е. Дреер , сьогодні член СВП
- 1990-1994: Юрг Шеррер
- 1994-1998: Роланд Борер , сьогодні член СВП
- 1998-2008: Юрг Шеррер
- 2008–2010: Пітер Комармот
- 2010 - 2015: Юрг Шеррер
- 2015-2017: Френк Карлі
- з 2017: Даніеле Вебер [101].

Що ж стосується парламентських виборів, то партія брала у них участь до 2003 року, проте наразі продовжує своє існування.

Після виборів 1999 року партія не має більше місць у Національній раді. Наприклад, у кантоні Цюрих, де вона здобула 2 місця в 1991 році, вона отримала менше 0,2 відсотка голосів на парламентських виборах у Швейцарії в 2003 році (2007: 0,1%, кандидатура відсутня в 2011 році). За межами міста Біль, партія була відколосилася група, починаючи з початку 2000-х років . На зборах делегатів у жовтні 2009 року члени парламенту вирішили повернутися до дещо зміненої назви партії «auto-partei.ch» (автомобільна вечірка) [92].

У Білі партія змогла проіснувати набагато довше завдяки Юргу Шерреру , який відповідав за поліцію в міському уряді Біля до 2008 року. З 2004 по 2008 рр. Вона була представлена на 7 місць у міському парламенті міста Біл із 60 осіб. З моменту відставки Шеррера в 2008 році партія "Біль" відзначається внутрішніми сварками. Це призвело до їх розриву. З переходом міського радника Мартіна Шеррера, сина Юрга Шеррера, до СВП у травні 2012 року, Автопартія втратила останнього чиновника у Швейцарії [45].

Наразі якісь відомості про діяльність партії відсутні у мережі.

Автопартія розглядає себе як представника інтересів "маленької людини", особливо в його характеристиках як водія та громадянина Швейцарії. Він представляє інтереси автомобілістів та автопрому та вимагає транспортної політики, яка сприяє моторизованому індивідуальному транспорту. Вона бореться з антирасистським законодавством і закликає до обмежувального притулку, політики щодо іноземців та наркотиків. Вона проти вступу Швейцарії до Європейського Союзу, але також проти двосторонніх угод. Інші цілі - дерегуляція економіки, жорстка економія та сильна армія.

### **3.3. Особливості політичної програми партії «Швейцарські демократи».**

Швейцарії Демократи (SD) є правою популістським і націоналістичною політичною партією в Швейцарії, яка була представлена у Національній раді між 1967 і 2007 рр.

Нинішня Швейцарська демократична партія була заснована в 1961 році консервативним та ізоляціоністом Цюрихойс Фріцем Мейером, майбутнім національним радником, під назвою Національна акція проти іноземного захоплення народу та Вітчизни або Національна акція проти іноземного перенаселення [80].

Партія була створена у відповідь на масовий приїзд іноземних робітників, головним чином італійських, відповідно до вимог економічних кіл і, зокрема, радикально-демократичної партії в період високої економічної ситуації. Ці іноземні робітники в основному займалися будівництвом та готельного господарства [37].

Першим швейцарським демократичним депутатом у Національній раді став Джеймс Шварценбах у 1967 році, який прославився популярною ініціативою "проти іноземного впливу", вимагаючи, щоб іноземне населення не перевищувало 10% населення Швейцарії. Вона відхилена 7 червня 1970 року 54% голосів. Усі кантони в центральній Швейцарії приймають це, тоді як кантони з найбільшим іноземним населенням відхиляють його. У 1970

році Шварценбах тоді дистанціювався від власного руху і створив Республіканську партію, але тим не менше очолював республіканську та національну парламентську групу після виборів 1971 року. Тоді в цій групі було чотири члени Національної акції та сім республіканців [84].

Спочатку обмежується німецькомовної Швейцарії, партія почала її створення в франкомовній Швейцарії, обравши Vaudois національного радника в 1971 р. Були також 9 обраних в 1973 році і 16 обраних в 1985 році в Лозанні муніципальної ради, чий загального числа членів був 100 членів.

У 1973 р. Партія заснувала свою молодіжну організацію «Junge-Nationalen Aktion». Друга популярна ініціатива була розпочата національним радником Валентином Оееном щодо обмеження іноземного населення, але вона була відхилена у 1974 році явною більшістю виборців. У 1980 році Ганс Цвіцкі став головою національної партії і залишався до 1986 року.

У 1981 році Національна акція розпочала народний референдум проти нового закону про іноземців і здобула перемогу на очах у людей. У наступні роки партія також виграла референдум проти запровадження спрощеної процедури натуралізації.

У 1983 р. Національній акції знову вдалося сформувати парламентську групу (необхідні п'ять депутатів) з "Пильністю" (1983 - 1986). Цього він знову досягне в 1991 році за допомогою Lega dei Ticinesi, а також у 1994 - 1995 та 1997 - 1999 роках [43].

У 1990 році партія знову об'єдналася з Республіканською партією і прийняла ім'я швейцарських демократів, яке вона носить і сьогодні. Того ж року він розпочав популярну ініціативу "На національне свято", яка отримала всенародне схвалення у 1993 р. із 83,8% за [57].

У 1991 році партія отримала п'ять мандатів: вперше вона могла самостійно створити парламентську групу. Однак це не тривало, оскільки він втратив два місця на наступних федеральних виборах, у 1995 році. Звідти його політичний простір, як і інших радикальних правих партій, поступово зводився до нього постійним демократичним союзом центр. прогресія. Після



федеральних виборів 1999 року партія має лише одного, обраного до федерального парламенту, бернця Бернарда Гесса, переобраного в 2003 році і який стає новим президентом партії в 2005 році [24].

Швейцарські демократи розпочинають референдум проти угоди про поширення вільного пересування людей на 10 нових держав-членів Європейського Союзу, але програють під час всенародного голосування (голосування 25 вересня 2005 р).

У 2005 році партія втратила свої чотири місця в парламенті Ааргау , п'ять місць, щоб оселитися на чотирьох в Базелі , п'ять місць в Базелі , одне з двох місць у Цюріху , але при цьому три місця в місті в Берні [71].

Бернхард Гесс не був переобраний до складу Національної ради в кантоні Берн у 2007 році. Тому швейцарські демократи більше не представлені у федеральному парламенті. Вони набрали 127 106 (1,53%) голосів у Берні, 75 477 (0,54%) у Цюріху, 17 287 (0,66%) в Ааргау, 10 937 (0,66%) у Санкт-Галлені, 7964 (1,90%) у Тургау, 7416 (0,25%) в кантоні Во, 4987 (0,80%) у Базельській країні, 2232 (0,38%) у Золотурні та 2 000 (0,69%) у Базельській Сіті 2 . Їх найкращий результат був отриманий в муніципалітеті Румендінген (кантон Берн), набравши 7,27% (104) голосів [76].

У 2007 році партія розпочала зі Швейцарською партією свободи ініціативу «За свободу слова - ні дулам!», мета якого - скасувати кримінальну норму проти расизму [82].

26 липня 2011 року партія розпочала нову популярну ініціативу «За стабілізацію загальної чисельності населення». Ініціатива вимагає, щоб Конфедерація вжила заходів, щоб уникнути перенаселення Швейцарії, забезпечуючи, щоб рівень імміграції не був вищим за рівень еміграції, а швейцарців за кордоном це не стосується

Що ж стосується лідерів Швейцарських демократів, то тут слід згадати:

- Джеймс Шварценбах (1961 –1971)
- Рудольф Вебер (1971/72)
- Валентин Охен (1972–1980)

- Ганс Цвікі (1980–1986)
- Рудольф Келлер (1986–2005)
- Бернхард Гесс (2005–2012)
- Андреас Штахель (2012–...)
- Рудольф Келлер (2021) [79].

Що ж стосується сучасності, то Швейцарські демократи не були представлені в парламенті кантону з весни 2013 року після того, як вони втратили свої два місця у Великій раді кантону Ааргау на виборах 21 жовтня 2012 року. Також партія більше не має депутатських місць на місцевому рівні. На виборах до муніципальної ради 9 лютого 2014 року партія втратила обидва місця в муніципальних радах міста Цюріха та Вінтертура. Місця в громадах Устер та Алшвіль були втрачені протягом поточного законодавчого періоду. Місце у Веденсвілі, яке відбулося через зміну партії, також було втрачено на загальних виборах навесні 2014 року.

Водночас важливо згадати останні події, що відбулись з партією, серед них:

- Жовтень 2020 року. Генеральна асамблея Швейцарії обрала Маттео Блазера з Золотурна новим засідателем керівництва національної партії.
- Квітень 2020 року. Партія підтримала «Ініціатива корпоративної відповідальності: інструмент проти надмірностей глобалізації та перенаселення через імміграцію».
- Вересень 2019 року. Партія піддала критиці «Угоду про вільну торгівлю з країнами Меркосур».
- Червень 2019 року. Швейцарські демократи засудили відмову Національної ради від «Ініціативи щодо боротьби з пестицидами» [47].

Слід зазначити політичну програму партії, яка складається з чотирьох основних блоків (охарактеризуємо ключові положення):

На національному рівні швейцарці мають необмежене право на власну особистість. Це визначається насамперед історичним розвитком суспільства з

сучасними національними кордонами, чотирма офіційними національними мовами та федеральною конституцією. На цій основі базуються ідеальні цінності повсякденного життя, традиційні звичаї та традиції.

Збереження та просування швейцарської ідентичності. У початковій школі, як і в інших країнах, слід вивчити текст швейцарського гімну. Крім того, політичні дослідження та уроки християнства повинні бути обов'язковими. Слід уникати інших священних будівель, які не відповідають нашій християнсько-західній традиції (включаючи ісламські будівлі). Що стосується культурних субсидій, то все більше традиційних асоціацій, таких як музичні товариства, гімнастика, боротьба та стрілецькі клуби, слід брати до уваги. Муніципалітети повинні сприяти збереженню швейцарської гастрономії. Для цього слід встановити процентні квоти відповідно до кількості ресторанів зі швейцарською кухнею. Це правило стосується нових відкриттів магазинів. Романська мова, як попередня офіційна мова, повинна бути поставлена нарівні з іншими трьома офіційними мовами німецькою, французькою та італійською у всіх відношеннях. Усі субсидії школам іноземних мов для мігрантів (їх мовами) мають бути скасовані. Коли ми ідемо за кордон, ми теж маємо адаптуватися і класифікуватися! [65].

Зменшення імміграції. Імміграція населення та наслідки множення різних ідентичностей (мультикультуралізм) відповідальні за появу паралельних суспільств. Це шкодить нашим людям. Тому ми закликаємо до негайного обмеження імміграції шляхом припинення угоди про вільне пересування осіб з ЄС. Неєвропейська імміграція повинна бути суворо обмежена [45].

Запобігання паралельним суспільствам. Кожен іммігрант та визнаний біженець зобов'язаний пройти інтеграційну програму, яку підтримує громада проживання (також можлива у межах громади). Таким чином, іммігранти повинні набути таких навичок: Добре знання національної мови та базові знання швейцарських політичних та культурних досліджень. Отримані знання регулярно перевіряються, перевіряються та оцінюються через певний

проміжок часу. Кожен іммігрант повинен пройти цю програму. Для цього він або вона отримує сертифікат про інтеграцію, виданий громадою, який, наприклад, може додаватися до заяви про роботу. У разі недостатньої роботи, як і в багатьох інших країнах, у продовженні дозволу на проживання можна відмовити.

Контрольована процедура натуралізації. Натуралізація повинна бути можлива лише для мешканців (дозвіл C). Крім того, іноземець повинен прожити у Швейцарії принаймні десять років, перш ніж він може бути натуралізований. Процедура включає іспит, що складається з громадянських та культурологічних досліджень (за даними початкової школи) та усного та письмового тестування з місцевої мови. Крім того, особа не повинна мати судимості, що перебуває на розгляді кримінального провадження та / або постійно отримувати соціальну допомогу. Він повинен підпорядковуватися місцевим законам та звичаям відповідно до свого зовнішнього вигляду та особистих цінностей [73]. Потім складається рекомендація виконавчому органу. У житлових громадах, де немає парламенту, громада чи громада зрештою вільно приймають рішення про натуралізацію. У більших громадах це повинні робити комісії, обрані народом на пропорційній основі, або люди. Якщо ви набуваєте швейцарського громадянства, ви повинні відмовитися від свого попереднього громадянства. Автоматична натуралізація (без процедури) та спрощена натуралізація неможливі [76].

Незалежність та нейтралітет у зовнішній політиці. У вступі до Європейського Союзу (ЄС) відмовлено. Потрібно відновити особистий контроль на національних кордонах, а Шенгенську угоду припинити без заміни. Корпус охорони слід збільшити. Більше робочих місць для учасників переговорів слід створити в окремих департаментах. Вони відповідають виключно за питання зовнішньої політики. Таким чином, Швейцарія повинна мати кращу можливість захищатися від нападів на свою верховенство права. Важливі міжнародні договори (особливо угоди з ЄС) повинні підлягати обов'язковому референдуму. Як нейтральна країна Швейцарія повинна вийти

з ООН. Ми не хочемо іноземних суддів. Національне законодавство, затверджене швейцарцями, має перевагу над міжнародним правом.

В екологічному плані природа та довкілля складають основу життя швейцарського народу. Тому природа Швейцарії повинна насолоджуватися якомога більшою увагою. Їх захист повинен бути першорядним. Цієї мети можна досягти за допомогою екологічної політики [72].

Регулювання питань імміграції та розвитку. Через збільшення перенаселення попит на житлову площу зростає, а надмірне забудова та розширення міст у Швейцарії триває. Крім того, за умови постійної імміграції, інфраструктура та транспортна мережа досягають своїх меж, так що потужності доведеться збільшувати. Стрес щільності збільшується і призводить до збільшення психічних захворювань. Тому зони забудови повинні бути заморожені до нинішнього рівня, а імміграція повинна бути зупинена.

Партія хоче, щоб нові покупці екологічних моторних транспортних засобів були звільнені від податку на моторні транспортні засоби як стимул протягом першого року. Крім того, транспортні засоби оподатковуються на основі системи бонусів-малусів відповідно до значень викидів. Відповідно до цієї основи - порівняно з фіксованим податком на майно - результатом є вищий, постійний або менший податок. Населення не повинно змушуватися до змін через покарання у вигляді вищих податків, що не залежать від споживання, а у формі субсидій [55].

Члени партії виступають за відповідальне та екологічне використання сучасних технологій. Атомні електростанції мають бути зупинені в середньостроковій перспективі. Про утилізацію високорадіоактивних відходів у Швейцарії не може бути й мови з геологічних причин. Такі джерела енергії, як гідроелектростанції, слід розширювати, де це можливо. Прогресивні відновлювані джерела енергії, такі як енергія сонця та вітру, геотермальна енергія та біомаса також повинні субсидуватися державою, як і заходи ефективності, такі як теплоізоляція будівель та теплові насоси,

відповідно. Крім того, слід зменшити частку звичайних теплових форм енергії (вугілля, нафта, природний газ). Власники об'єктів нерухомості, які хочуть перейти на альтернативні джерела енергії, повинні мати фінансову підтримку, коли вони інвестують у власну інфраструктуру. Ви станете самодостатніми, коли справа стосується електроенергії, і, можливо, ви навіть зможете подавати електроенергію в мережу. Вхідні тарифи повинні бути розроблені таким чином, щоб бути привабливими. Ці заходи сприяють досягненню суспільства на 2000 Вт [67].

Переведення вантажних перевезень на залізничні. Стаття про захист Альп повинна виконуватися відповідно до референдуму. Необов'язково, щоб окремі вантажівки їхали через Швейцарію з півночі на південь і навпаки. Це створює надмірне навантаження на наші автостради і вимагає дуже дорогого утримання доріг, за яке наша країна повинна платити. Тому слід створити заохочення для того, щоб вантажівки, які перетинають нашу країну, були переведені на рейки. Як рішення ми бачимо, наприклад, збільшення плати за важкі транспортні засоби (HVF), що базується на характеристиках, для перевізників, які використовують нашу країну лише як транзитну вісь, і зменшення витрат на залізничний фрахт. Угода про дорожній рух з ЄС повинна бути переглянута. Слід ввести контингенти вантажівок [48].

Соціальна складова. За останні кілька десятиліть політика та економіка стали дуже глобалізованими. У цій глобальній боротьбі за владу Швейцарія зазнає великого тиску. Це в основному впливає на фінансово та соціально слабкі швейцарці. Для того, щоб надати їм значну підтримку, важливим є добре розвинений державний апарат, здатний діяти, а також функціонувати соціальні служби. В іншому випадку, у міру збільшення бідності, соціальний мир буде в занепаді у середньо- та довгостроковій перспективі [22].

Безпечна та справедлива заробітна плата. До груп ризику належать, зокрема, швейцарські працівники із заробітною платою нижче середнього ("бідні"), некваліфіковані, безробітні, люди з інвалідністю, а в деяких випадках і сім'ї з дітьми та орендарі в міських районах. Тому міжгалузева

мінімальна заробітна плата в розмірі 4000 швейцарських франків (станом на 2013 рік) повинна бути гарантована на 100% навантаження. Загалом місцевий рівень заробітної плати не повинен опускатися нижче. Компанії зобов'язуються щороку гарантувати компенсацію інфляції. До заробітної плати застосовується міжгалузевий ліміт заробітної плати в розмірі 1 000 000 швейцарських франків на рік. Більше не повинно бути надмірних бонусів. Розрив у заробітній платі повинен бути зменшений [63].

Захист працівників від звільнення. Припинення трудових відносин може бути оскаржене працівниками, які проживають у Швейцарії в суді. У цьому випадку роботодавець зобов'язаний надати мотиви владі (письмово). Компетентний суд також має право вимагати усних заяв. Для оцінки справи віком працівника в якості критерію визначається висока вагомість [80].

Боротьба зі зловживаннями та безпечними коштами. Для боротьби з соціальними зловживаннями слід посилити контроль за виплатами в усіх соціальних роботах. Для цього варто створити більше робочих місць. Крім того, можна отримати дозвіл на перевірку конфіденційних даних та використовувати так звані соціальні детективи. У федеральному бюджеті потрібно скоротити близько 2 мільярдів швейцарських франків фінансування ЄС та послуг з Фонду згуртування. Такі кошти можуть бути використані для фінансування всього швейцарського соціального сектору.

Охорона здоров'я та наркотики. Не слід закривати лікарні в периферійних регіонах. Зменшення виплат за основним страхуванням не допускається. Альтернативна медицина повинна розглядатися однаково. М'які та важкі наркотики не можна легалізувати. До наркоманів потрібно ставитись та підтримувати їх утримуючись від утримання. Держава повинна підтримувати такі центри. Премії за медичне страхування повинні залишатися доступними. Вони не повинні демонструвати вищої річної інфляції, ніж загальна інфляція в суспільному житті [87].

Початкова школа, придатна для дітей та молоді. Освіта повинна бути спрямована на особисту незалежність, почуття відповідальності вчителів

перед власною країною та людьми, а також навколишнім середовищем, а також на участь і участь батьків. Школярів слід класифікувати відповідно до їхніх можливостей, починаючи з верхнього рівня. Школярі мають бути оцінені з 1-го класу. У дитячому садку розмовною мовою є діалект [63].

Щодо регулювання ринку, то усі підприємці, які перебувають у наших національних кордонах, можуть працювати за однакових і справедливих умов. Соціальна ринкова економіка з відповідними нормативними актами повинна спровокувати менш сміливі інвестиції і тим самим придушити механізм зростання. Отже, всі компанії, що працюють у Швейцарії, повинні мати можливість демонструвати акціонерний капітал та частки ліквідності (мінімальні частки). Зокрема, у фінансовому секторі кожен банк повинен мати достатній власний капітал. Тим не менше, все одно має існувати здорова конкуренція в інтересах споживача. Золоті запаси не можуть продаватися і повинні зберігатися у Швейцарії [93].

При присудженні державних контрактів слід враховувати лише швейцарські, якщо це можливо, регіональні компанії. Таким чином, капітал залишається в швейцарській економіці і реінвестується на користь власного народу. Таким чином, залежність від експорту може бути зменшена. Створений ЄС принцип Кассі де Діжон (дешеві товари з-за кордону еквівалентні нашим високоякісним продуктам) повинен бути скасований, щоб додатково посилити захист вітчизняних товарів [49].

Обмеження імміграції створює стабільність. Щоб послабити тиск на заробітну плату, домовленість про вільне пересування осіб з ЄС повинна бути припинена. Уряд має бути в змозі контролювати саму імміграцію за допомогою квот і, таким чином, зменшити кількість іноземців, які проживають у Швейцарії. Слід зазначити, що місцевим жителям надають перевагу на вакансіях. Роботодавці, які наймають людей з-за кордону, повинні платити за них плату за інфраструктуру та інтеграцію.

Стабілізація оподаткування та його справедливість. Податкова конкуренція, яка руйнує державні бюджети, повинна бути обмежена таким



чином, щоб мінімальні та максимальні податкові ставки були введені для всіх кантонів та муніципалітетів. Таким чином можна стримувати надмірність шкідливої конкуренції для компаній, земель під забудову, робітників та багатих іноземців. Фіксоване оподаткування (податок на витрати) має бути скасовано по всій Швейцарії, оскільки воно є несправедливим і надає перевагу іноземним іммігрантам перед місцевими жителями [89].

Патентне законодавство має бути адаптоване таким чином, щоб патенти не видавалися на живих істот. Крім того, загальний патентний захист повинен бути встановлений на найкоротший термін. Витрати на розробку та дослідження слід повертати разом із помірним прибутком. Таким чином, нововведенням не заважають і уникають галузевої переваги великих корпорацій. Важливо також, щоб усі патенти підпадали під ліцензію, щоб їх більше не можна було включати та утримувати від громадськості (наприклад, водневі двигуни). Неетичні патенти (наприклад, генетично модифіковані насіння) не можуть використовуватися.

У міжнародній торгівлі так звана "вільна торгівля" не зарекомендувала себе, оскільки ввійшла багато країн у монокультурну залежність (з відповідними наслідками - міграція до багатших країн). Суверенітет націй підривається, що не є стійким (марні та довгі транспортні шляхи). Тому краще вийти зі СОТ (Світової організації торгівлі) і залишити тарифи на товари. Таким чином, різноманітність місцевої економіки зберігається і пропагується, і можна уникнути небезпечних залежностей. В іншому випадку важливо прагнути до чесної торгівлі. Децентралізована та орієнтована на громадянина економічна система повинна бути на першому плані [77].

### **Висновки до розділу 3.**

Таким чином, успіх праворадикальних партій за останні кілька років зумовлено кількома чинниками, серед яких ключовим можна вважати зростання кількості іммігрантів. Головною тривогою сучасних європейських виборців є не загроза втратити робочі місця, а збереження національної

ідентичності та культури. Проте, економічні фактори можуть грати роль мультиплікатора, посилюючи підтримку праворадикальних партій в районах з високою концентрацією іммігрантів. З іншого боку, люди з високими доходами також мають стимул голосувати за правих радикалів, так як їм імпонує неоліберальна політика в поєднанні з концепцією «соціальна держава для корінних жителів».

Ще однією групою, готовою підтримати праворадикалів стали ті, хто програв від сучасних тенденцій, таких як глобалізація, модернізація та інтеграція, як з психологічної точки зору, так і з політичного боку. І останнім, але також дуже важливим фактором стало розчарування діями традиційних сил, а також зміна електоральної поведінки громадян, що дозволило крайнім правим залучити на свою сторону тих, хто не бачить альтернатив в інших партіях.

## ВИСНОВКИ

На сучасному етапі націоналізм став характерним явищем для європейських країн, який обумовлений певними історичними чинниками, соціальною та економічною обстановкою. Праворадикальні партії, які стоять на позиціях націоналізму різного ступеня агресивності, існували з початку ХХ століття, і завжди були невід'ємною складовою політичних систем держав, проте їх вплив на політичне життя, ступінь підтримки населенням, а також кількість варіюється, в залежності від обстановки та показників в конкретній країні.

Теоретична база партій такого типу йде корінням в фашистське минуле, проте, на сьогоднішній день в набагато пом'якшеному варіанті. В цілому, праві партії визнають демократичний устрій політичної системи, проте позиціонують себе як альтернативу правлячим (протягом останніх десятиріч років) традиційним партіям. Відстоюючи позиції лібералізму, праворадикали виступають за зменшення ролі впливу держави, проте визнають необхідність збереження та розвитку соціальної держави.

Ключовим аспектом положень політичних програм праворадикальних партій є збереження національної ідентичності, що виражається в жорсткій антиімміграційній риториці, скептицизмі по відношенню до наднаціональних інститутів та підтримці традиційних європейських цінностей, що прямує з гуманістичної традиції.

За останні роки електоральний успіх праворадикальних партій на політичній арені зумовило кілька чинників, серед яких стартовим можна вважати зростання кількості мігрантів. Оскільки, головною тривогою сучасних європейських виборців є не загроза втратити робочі місця, а зберегти національну ідентичність та культуру. Проте, економічні фактори

можуть грати роль мультиплікатора, посилюючи підтримку праворадикальних сил в районах з високою концентрацією іммігрантів. Більшість праворадикальних партій, що проходять до парламенту своїх країн, ставлять саме імміграцію основним мотивом своїх передвиборчих програм та лозунгом політичних кампаній. Оскільки традиційні партії не в змозі запропонувати дієве вирішення проблем, що задовольнить виборців, то крайні праві акумулюють весь електорат, який є стурбованим питанням імміграції.

Дуже важливим фактором стало розчарування діями традиційних політичних сил, а також зміна електоральної поведінки громадян, що дозволило правим партіям залучити на свою сторону тих, хто не бачив альтернатив в інших партіях, включаючи традиційні (просистемні) партії. Більшість партій стоять на позиціях неолібералізму, але підтримують принцип «держави загального добробуту». У той час як деякі мають чітку економічну програму, а деякі ні, це питання залишається вторинним, тому як майже всі партії демонструють бажання захищати національну ідентичність, і здебільшого стоять на позиціях євроскептицизму. Однак принести реальну владу партії може лише згода йти на компроміси і пом'якшувати позицію.

У політичних програмах праворадикальних партій досить часто можна помітити схожі тези: це легко пояснюється не лише єдиною ідеологічною базою, а й спільними для всього європейського простору кризами та викликами, що формують суспільний запит. З огляду на це, у специфіці кожної європейської країни, можна виокремити три ключові елементи у політичних програмах партій це: євроскептицизм, традиційні цінності та антиглобалізм. Загалом, риторика правих партій формує образ ідеального гомогенного народу, якийсь міф про «золотий вік», до якого необхідно повернутися.

На сьогодні праворадикальні партії є стійкою політичною силою, яка має тенденцію до зростання за рахунок посилення негативних явищ в ЄС, насамперед через наплив мігрантів. Проте їх головною об'єднуючою ідеєю є

прагнення обмежити централістські прагнення Брюсселя та посилити національний компонент у стратегічному курсі Європейського Союзу. Праві партії справді стали однією з найпомітніших партійних тенденцій європейської і навіть світової політики.

Причому це стосується не тільки Австрії з її традиційними сильними противниками європейського курсу, і не лише Швейцарії, яка не входить до жодного європейського інтеграційного об'єднання, а й Європи загалом. Наразі майже кожна європейська країна має свою партію, яка потребує припинення членства в ЄС або помітне коригування його європейського курсу.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Австрія після виборів: усе можливо. URL: <https://www.dw.com/uk/австрія-після-виборів-усе-можливо/a-50644401> (дата звернення: 30.09.2021).
2. Бадаева А.С. Праворадикальные партии и иммиграция в странах Скандинавии URL: [http://www.demoscope.ru/weekly/2013/0547/analit05.php#\\_FNR\\_1](http://www.demoscope.ru/weekly/2013/0547/analit05.php#_FNR_1) (дата звернення: 22.04.2021).
3. Бадаева А.С. Австрийская партия свободы: между правым популизмом, австрийским патриотизмом и немецким национализмом URL: [https://www.ogt-journal.com/jour/article/view/313?locale=ru\\_RU](https://www.ogt-journal.com/jour/article/view/313?locale=ru_RU) (дата звернення: 20.04.2021).
4. Бирюков С. Крайне правые в современной Европе // Мировая экономика и международные отношения. 2011. № 8. С. 91-100.
5. Грибовский В.С. Евроскептицизм в Германии, Австрии и Швейцарии URL: <http://www.sov-europe.ru/images/pdf/2017/1-2017/Gribovsky-1-2017.pdf> (дата звернення: 17.03.2021).
6. Грибовский В.С. Национал-изоляционизм на примере Швейцарской народной партии // Научно-аналитический вестник ИЕ РАН. № 3. 2018. С.81-84.
7. Грибовский В.С. Парламентские выборы в Германии и Австрии: причины успеха протестных сил URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/parlamentskie-vybory-v-germanii-i-avstrii-prichiny-uspeha-protestnyh-sil> (дата звернення: 15.02.2021).
8. Грибовский В.С. Радикал-националисты Австрии и Швейцарии: соучастие во власти // Научно-аналитический вестник ИЕ РАН. № 3. 2018. С.70-73.

9. Гримська М.І. Партія свободи Австрії в контексті радикалізації електоральних преференцій. Сучасне суспільство. 2015. Вип.1(2). С. 52-62.
10. Гримська М.І. Партія свободи Австрії в контексті радикалізації електоральних преференцій // Сучасне суспільство 1 (2). 2015. С. 52-62.
11. Драгунов Г. П. Швейцария: история и современность. М., 1978.
12. Жиряков И.Г. Австрия в Европейском Союзе во второй половине 90-х годов XX века; экономические выгоды и проблемы // ЭПОС. № 4. 2013. С. 87-92.
13. Інформаційний портал «Міжвідомча платформа Австрії» URL: <https://www.oesterreich.gv.at/> (дата звернення: 11.03.2021).
14. Кирилич В.П. П'ятнадцять років членства Австрії в ЄС: політичні передумови вступу і переваги членства // Науковий вісник Дипломатичної академії України. №17. 2011. С. 96-100.
15. Коваленко Б.М. Концептуальні засади та історичний розвиток нейтралітету Австрії URL: [http://library.iapm.edu.ua/Naukovi\\_vydannya/Academ\\_studiya/Academ\\_studiya\\_2\\_2018.pdf#page=175](http://library.iapm.edu.ua/Naukovi_vydannya/Academ_studiya/Academ_studiya_2_2018.pdf#page=175) (дата звернення: 03.04.2021).
16. Конституція Австрії URL: <https://worldconstitutions.ru/?p=160> (дата звернення 12.03.2021).
17. Копинець Ю.Ю. Тенденції розвитку партійних систем країн Європейського Союзу в контексті парламентських електоральних циклів 2017 року // Політикус : наук. журнал. 2020. № 4. С. 110–117.
18. Костецька Л.М. Популізм у сучасних партійно-політичних системах URL: <https://ipk.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/zhurnal-E-i-D-Politoloiiia-1-2019.pdf#page=23> (дата звернення: 13.04.2021).
19. Костюк Р.В. Произошел ли в Европе "правый поворот"? // Новая и новейшая история. 2012. № 6. С. 25-35.
20. Крайне правые политические партии URL: [https://ozlib.com/901455/sotsium/krayne\\_pravye\\_politicheskie\\_partii#753](https://ozlib.com/901455/sotsium/krayne_pravye_politicheskie_partii#753) (дата звернення: 23.02.2021).

21. Кулик В. Майбутнє політичних партій в епоху пост політики URL: <https://site.ua/vitalii.kulik/24241/> (дата звернення: 28.05.2021).
22. Матвієнко В. Інституціоналізація лобістської діяльності в країнах-членах ЄС на прикладі Австрії, Великої Британії, Німеччини, Франції та Данії URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/knu/article/view/2807/2516> (дата звернення: 12.04.2021).
23. Михальчишин Ю. Ультраправі в Європі. Дві історії злету й падіння. Ватра URL: <http://www.vatra.cc/evropa/ultrapravi-v-evropi-dvi-istoriyi-zletu-y-radinnya.html> (дата звернення: 05.10.2021).
24. Обушний М. Партологія: Навчальний посібник / М. Обушний, М. Примуш, Ю. Шведа / За ред. М. І. Обушного. К.: Арістей, 2006. 432 с.
25. Осколков П.В. Правый популизм в Европейском союзе URL: <https://www.instituteofeurope.ru/images/uploads/doklad/365.pdf> (дата звернення: 11.03.2021).
26. Осколков П.В. Сепаратизм в идеологии и практике фламандских правопопулистских партий URL: <https://www.vestnik.mgimo.ru/jour/article/view/676/660> (дата звернення: 07.04.2021).
27. Осколков П.В. Европейский правый популизм и национализм: к вопросу о соотношении функционала URL: <https://mgimo.ru/upload/iblock/07b/1586-3421-1-SM.pdf> (дата звернення: 16.09.2021).
28. Партія Курца перемогла на дострокових парламентських виборах в Австрії. URL: [dt.ua/WORLD/partiya-kurcu-peremoglana-dostrokovih-parlamentskih-viborah-v-avstriyi-324887\\_.html](http://dt.ua/WORLD/partiya-kurcu-peremoglana-dostrokovih-parlamentskih-viborah-v-avstriyi-324887_.html) (дата звернення: 29.09.2021).
29. Праві партії в Європі: де зараз і що буде потім? URL: <http://geostrategy.ua/news/pravi-partii-v-evropi-de-zaraz-i-so-bude-potim> (дата звернення: 17.04.2021).
30. Праві партії Євросоюзу створюють альянс URL: <https://sobor.com.ua/news/pravi-partiyi> (дата звернення: 16.03.2021).



31. Правопопулистские партии могут набрать до 25% мест в Европарламенте URL: <https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2019/05/23/802324pravopopulistskie-partii> (дата звернення: 08.05.2021).
32. Стракевич А.А. "Старые" и "новые" правые популисты в Западной Европе (на примере "Альтернативы для Германии" и "Австрийской партии свободы") URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/starye-i-novye-pravye-populisty-v-zapadnoy-evrope-na-primere-alternativy-dlya-germanii-i-avstriyskoj-partii-svobody> (дата звернення: 07.06.2021).
33. Союзная конституция Швейцарской Конфедерации URL: [https://www.concourt.am/armenian/legal\\_resources/world\\_constitutions/constit/swiss/swiss--r.htm](https://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/swiss/swiss--r.htm) (дата звернення: 15.04.2021).
34. Тэвдой-Бурмули А. И. Правый радикализм в Европе URL: <http://www.sov-europe.ru/images/pdf/2006/1-2006/tevdoy1-2006.pdf> (дата звернення: 20.05.2021).
35. Хікс С. Партії, вибори та демократія в ЄС // Європейська інтеграція Укладачі: М. Яхтенфукс, Б. Колер-Кох. К.: Києво-Могилянська академія. 2007. 394 с.
36. Хотин Р. Крайні праві Європи: проти міграції, проти ЄС, але за Росію URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28923281.html> (дата звернення: 06.05.2021).
37. Черч К. Швейцария: общее представление // Защита активов и страхование: что предлагает Швейцария. М., 2011. С. 25–42.
38. Чечотка М.Р. Історія становлення політичної партії «Швейцарські демократи» // Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу : збірник матеріалів XI Всеукраїнської науково-практичної Інтернетконференції (28 травня 2021 р.) / Під заг. ред. М. В. Трофименка. — Маріуполь : МДУ, 2021. — С. 163-167.
39. Шведа Ю.Р. Теорія політичних партій і партійних систем: навч. посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. 2003. С. 325.

40. Швейцер В. Националисты Австрии: этапы вхождения во власть // Европа 2017: партии, выборы, власть. Москва: Ин-т Европы РАН. 2018. С. 80–87.
41. Чечотка М.Р. Становлення партійної системи Швейцарської конфедерації // Дебют: Збірник тез доповідей студентів історичного факультету МДУ за результатами участі у Декаді студентської науки 2021 / За заг. ред. к.політ.н., проф. М.В. Трофименко, д.е.н., проф. О.В. Булатової. – Маріуполь, 2021. – С. 152-155.
42. Швейцер В.Я. Австрийская партия свободы: путь во власть URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/avstriyskaya-partiya-svobody-put-vo-vlast> (дата звернення: 16.07.2021).
43. Швейцер В.Я. Европейский Союз: критики и апологеты URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/evropeyskiy-soyuz-kritiki-i-apologety> (дата звернення: 13.04.2021).
44. Шипунов Г. Партії «нової політики» як феномен постіндустріального суспільства: ідейно-інституційні особливості // Панорама політологічних студій. Науковий вісник РДГУ. 2016. Випуск 14. С. 211–218.
45. Adamson G. The spectre of Austria – Reappraising the rise of the Freedom Party from 1986 to 2000 URL: <http://etheses.lse.ac.uk/2383/1/U615332.pdf>. (дата звернення: 23.03.2021).
46. Albertazzi D. Reconciling ‘Voice’ and ‘Exit’: Swiss and Italian Populists in Power. Politics. 2009. No. 29 (1). Pp. 1–10.
47. Albertazzi D. Switzerland: Yet another Populist Paradise URL: [https://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230592100\\_7](https://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230592100_7) (дата звернення: 22.04.2021).
48. Albertazzi D. The Lega dei Ticinesi: The Embodiment of Populism. Politics. 2006. №26 (2). P. 133–139.
49. Austria URL: <http://www.parties-and-elections.eu> (дата звернення: 01.05.2021).

50. Austrian Far-Right Candidate Norbert Hofer Narrowly Loses Presidential Vote URL: [http://www.nytimes.com/2016/05/24/world/europe/austria-presidential-election.html?\\_r=1](http://www.nytimes.com/2016/05/24/world/europe/austria-presidential-election.html?_r=1) (дата звернення: 19.04.2021).
51. Betz H.-G. *The NewPolitics of the Right:Neo-populist Parties and Movements in Established Democracies*. Macmillan, Basingstoke. 1998. PP. 1-10.
52. Bochsler D. The 2015 National Elections in Switzerland: Renewed polarization and shift to the right. *Regional and Federal Studies*. 2016. № 26 (1). PP. 95–106.
53. Bundesgesetz über die Aufgaben, Finanzierung und Wahlwerbung politischer Parteien (Parteiengesetz — PartG). URL: <http://www.ris.bka.gv.at> (дата звернення: 10.03.2021).
54. Bundesministerium für Inneres der Republik Österreich URL: <http://www.bmi.gv.at>. (дата звернення: 10.03.2021).
55. Coffe H. Fertile grounds for extreme rightwing parties: explaining the Vlaams Blok's electoral success // *Electoral Studies*. №26 . 2007. PP. 142–155.
56. Conti, N. The radical right in Europe, between slogans and voting behavior // *Análise Social*, Vol. 46, №. 201. 2011. PP. 633-652.
57. Cranmer M. Populist communication and publicity: An empirical study of contextual differences in Switzerland. *Swiss Political Science Review*. 2011. No. 17 (3). PP. 286–307.
58. Eatwell R. The rebirth of the "Extreme Right" in Western Europe? // *Parliamentary Affairs*, 2000.
59. Ellis L. Et al *Handbook of Crime Correlates*. Academic Press. P.199.
60. Federal Act Facilitating the Activity of the Parliamentary Groups of the Electoral Parties in the National Council and in the Federal Council URL: [https://www.legislationline.org/download/id/7829/file/Austria\\_parliamentary\\_groups\\_funding\\_act\\_1985\\_am2015\\_en\\_de.pdf](https://www.legislationline.org/download/id/7829/file/Austria_parliamentary_groups_funding_act_1985_am2015_en_de.pdf) (дата звернення: 13.04.2021).
61. Federal Act on Federal Support of Political Parties URL: [https://www.legislationline.org/download/id/4491/file/Austria\\_fed\\_act\\_fed\\_support\\_to\\_polit\\_part\\_2012\\_en.pdf](https://www.legislationline.org/download/id/4491/file/Austria_fed_act_fed_support_to_polit_part_2012_en.pdf) (дата звернення: 18.04.2021).

62. Feenley M. Eastern Europe Turns Right. Can Burkeans prevail amid socialism and ethnic fury? URL: <https://www.thefreelibrary.com/Eastern+Europe+turns+right%3A+can+Burkeans+prevail+amid+socialism+and...-a0287635751> (дата звернення: 20.04.2021).
63. Fleischmann F. Unemployment among immigrants in European labour markets: an analysis of origin and destination effects // *Work, Employment & Society*. 2010. PP. 337-354.
64. Für mehr Transparenz in der Politikfinanzierung URL: <https://transparenz-ja.ch/> (дата звернення: 18.05.2021).
65. Golder M. Explaining variation in the success of extreme rightwing parties in Western Europe // *Comparative Political Studies*. №36. 2003. PP. 432–46.
66. Goodwin, M. Europe's Radical Right: Support and Potential // *Political Studies*, 58 (1), 1–25.
67. Goodwin M.J. Right Responses: Understanding and Countering Populist Extremism // *ChathamHouse Report*. 2007.
68. Hagelund A. The Family and Immigration Politics in Scandinavia / *The Family in Question. Immigrant and Ethnic Minorities in Multicultural Europe*. Ed. by R. Grillo. Amsterdam. 2008.
69. Hainsworth P. *The Politics of the Extreme Right. From the Margins to the Mainstream*, Bloomsbury Academic. 2016. P. 336.
70. Halla M. Immigration and voting for the extreme right URL: <http://www.econ.jku.at/papers/2012/wp1205.pdf> (дата звернення: 18.04.2021).
71. Heinisch R. The Mainstreaming of the Austrian Freedom Party: the More Things Change. *Radical Right-Wing Populist Parties in Western Europe. Into the Mainstream?* (eds. Akkerman T., Lange S.L., Rooduijn M.), London: Routledge. 2016. PP. 73–93.
72. Ignazi P. *Extreme Right Parties in Western Europe* // Oxford University Press, Oxford. 2003.

73. Ivarsflaten E. The Populist radical right in Western Europe URL: [https://www.en.cgs.aau.dk/digitalAssets/115/115204\\_the-populist-radical-right-in-western-europe.pdf](https://www.en.cgs.aau.dk/digitalAssets/115/115204_the-populist-radical-right-in-western-europe.pdf) (дата звернення: 10.04.2021).
74. Jackman R. Conditions favouring parties of the extreme right in Western Europe // *British Journal of Political Science* 26. 1996. PP. 501–521.
75. Jesuit D. Electoral support for extreme right-wing parties: A sub-national analysis of western European elections // *Electoral Studies*. 2009. PP. 279–290.
76. Poujade P. Shooting star of a 1950s small traders' revolt URL: <https://www.theguardian.com/news/2003/aug/28/guardianobituaries1> (дата звернення: 10.04.2021).
77. Kamps St. Die Freiheitlichen – Nazistische Reinkarnation oder politische Erneuerung? GRIN Verla. 2007. PP. 27–31.
78. Kitschelt H. The Radical Right in Western Europe URL: [https://www.press.umich.edu/14497/radical\\_right\\_in\\_western\\_europe](https://www.press.umich.edu/14497/radical_right_in_western_europe) (дата звернення: 12.03.2021).
79. Klaus von Beyme. Right-Wing Extremism in Post-War Europe // *West European Politics*. 1988. V. 11. N 2. P. 1-18.
80. Lewis-Bec M. French electoral theory: The National Front test. *Electoral Studies*. 1993. P. 12-127.
81. Lubbers M. Exclusionistic Electorates. Extreme right-wing voting in Western Europe, Nijmegen. 2001.
82. Lubbers M. Extreme right-wing voting in Western Europe. // *European Journal of Political Research*. 2000. P. 345–378.
83. Mudde C. *Populist Radical Right Parties in Europe*, Cambridge: Cambridge University Press. 2007.
84. Muelle D. 2003. *Public Choice III* // Cambridge University Press, Cambridge.
85. Norris P. *The Radical Right: Voters and Parties in the Electoral Market* URL: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/pdf/10.1111/j.1468-2508.2007.00516.x> (дата звернення: 12.04.2021).

86. Parteiprogramm der Freiheitlichen Partei Österreichs (FPÖ) URL: <https://www.fpoe.at/test/parteiprogramm/> (дата звернення 11.04.2021).
87. Political Parties Act URL: [https://www.legislationline.org/download/id/7830/file/Austria\\_Political\\_Parties\\_Act\\_2012\\_am2013\\_en\\_de.pdf](https://www.legislationline.org/download/id/7830/file/Austria_Political_Parties_Act_2012_am2013_en_de.pdf) (дата звернення: 23.04.2021).
88. Political Parties URL: <https://www.parlament.gv.at/ENGL/PERK/PK/PP/index.shtml> (дата звернення: 18.05.2021).
89. Putnam R.D. Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern. Princeton University Press, Princeton. 1993.
90. Rosenberger S. Islam at Issue: Anti-Islamic Mobilisation of the Extreme Right in Austria. Varieties of Right-Wing Extremism in Europe (eds. Mammone A., Godin E., Jenkins B.), London: Routledge. 2013. P. 149–163.
91. Rydgren J. 'Is extreme right-wing populism contagious? Explaining the emergence of a new party family' // European Journal of Political Research, vol. 44, №. 3
92. Sheffer P. Hitler: Phenomenon and Portent URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/germany/1932-04-01/hitler-phenomenon-and-portent> (дата звернення: 18.05.2021).
93. Skenderovic D. The Radical Right in Switzerland: Continuity and Change, 1945–2000 URL: <https://www.berghahnbooks.com/title/SkenderovicRadical> (дата звернення: 11.05.2021).
94. Sniderman P. The Outsider: Prejudice and Politics in Italy URL: <https://press.princeton.edu/books/paperback/9780691094977/the-outsider> (дата звернення: 10.04.2021).
95. Steinberg J. Why Switzerland? URL: <https://www.cambridge.org/core/books/whyswitzerland/9667009B2C7A3BE99A63C9E06DF708F7> (дата звернення: 11.05.2021).
96. Tasca V. L'impasse socialiste en Europe en crise // Le Figaro, 10.V.2010.
97. The Austrian Parliament URL: <https://www.parlament.gv.at/ENGL/PERK/PARL/> (дата звернення: 14.06.2021).

98. The world according to Europe's insurgent parties: Putin, migration and people power URL: [http://www.ecfr.eu/publications/summary/theworldaccordingto\\_europes\\_insurgent\\_parties7055](http://www.ecfr.eu/publications/summary/theworldaccordingto_europes_insurgent_parties7055). (дата звернення: 11.06.2021).
99. Twenty-First Century Populism. The Spectre of Western European Democracy. Hampshire and New York: Palgrave Macmillan, 2008. P. 102.
100. Holsteyn V. A dull moment: Pim Fortuyn and the Dutch parliamentary election of 2002, West European Politics. 2003. № 26(2). P. 41–66.
101. Kessel S. Explaining the Electoral Performance of Populist Parties: The Netherlands as a Case Study // Perspectives on European Politics and Society. Vol. 12. – 2011. P. 68–88.
102. Van Spanjegoop J. The Wrong and the Right: A Comparative Analysis of 'Anti-Immigration' and 'Far Right' Parties // Government and Opposition. - Vol. 46. 2011, P. 293–320.
103. Vasilopoulou S. European Integration and the Radical Right: Three Patterns of Opposition // Government and Opposition, №46. 2011.
104. Williams B. Right-Wing Extremism and the Integration of the European Union: Electoral Strategy Trumps Political Ideology. Varieties of Right-Wing Extremism in Europe (eds. Mammone A., Godin E., Jenkins B.), London: Routledge. 2012. P. 304
105. Wolfreys J. The European Extreme Right in Comparative Perspective. Varieties of Right-Wing Extremism in Europe URL: <https://www.routledge.com/Varieties-of-Right-Wing-Extremism-in-Europe/Mammone-Godin-Jenkins/p/book/9780415627177> (дата звернення: 18.05.2021).